

CEE Prevent Net

Central and Eastern European
Network for the Prevention of
Intolerance and Group Hatred

**10 + 1 Добри практики
за предотвратяване на
нетолерантността, дискриминацията
и груповата омраза в Централна и
Източна Европа**

Печат

ИМКА Добрич

Ул. „Генерал Колев“ №7, ет. 1, п.к. 3

9300 Добрич

България

ymcadobrich@gmail.com

<http://ymcadobrich.ngobg.info/>

Facebook: YMCA Dobrich

Използвани снимки

стр.9 iStock.com/golero; стр.27 Аника Поселиус; стр.29 Център за организиране на общностите; страници 37, 46, 54, 62: Калчърс интерактив; стр.68 Андрей Барат; стр.73 iStock.com/nzphotonz; стр.79 iStock.com/designer491; стр.85 iStock.com/Sean_Warren; стр.89 iStock.com/fizkes; стр.97 iStock.com/monkeybusinessimages; стр. 104, 110: Калчърс интерактив/ Дирк Лампрехт; стр.113 Контики Вокейшънъл Трейнинг; стр.116 ТЕА; стр.121 iStock.com/SDI Productions; стр.125 Тереза Маткулякова

Финансиране

This project has received funding from the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020) under grant agreement No 808143.

The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe.

Тази публикация отразява само възгледите на авторите. Европейската Комисия не носи отговорност за използването на информацията, съдържаща се в нея.

**10 + 1 Добри практики
за предотвратяване на
нетолерантността, дискриминацията
и груповата омраза в Централна и
Източна Европа**

Консорциум на проекта CEE Prevent Net

Съдържание

Предговор	6
Проектът Превантивна мрежа от ЦИЕ (CEE Prevent Net) и партньорските организации по проекта.....	10
Добри практики	28
Училища за демокрация Център за организиране на общностите, Словакия	29
Романтично насилие – Наръчник за учители в СОУ Хора в нужда Словакия, Словакия.....	37
Работа с младежи на база младежки култури Калчърс Интерактив, Германия.....	46
Групова работа посредством разкази от първо лице Калчърс Интерактив, Германия.....	54
Практика на себеотстояване и дейности за управление на гнева Ратолест Бърно, Чехия.....	62
Истина или лъжа онлайн Ратолест Бърно, Чехия.....	73
Журналистически умения ИМКА Добрич, България	85
Обучителна програма „Киберскаут“ Фондация „Приложни изследвания и комуникация“, България	97
Медияция и възстановителни практики в училищата Фондация Партньори Унгария, Унгария.....	104
Философия за оспорване на екстремизма, инструментариум/ Общност на питащите, Консорциум Р4СЕ.....	113
Препоръки за застъпническа работа с цел превенция на проявите на нетолерантност, дискриминация и групова омраза сред младежите	121

Предговор

Този сборник е създаден от членовете на консорциума на проекта Превантивна мрежа от Централна и Източна Европа (CEE Prevent Net). Той е резултат от ползотворния обмен на методи и добри практики между различни организации и участници в гражданското общество в областта на работата с младежи и (неформалното) образование, насочени към предотвратяване на нетолерантността, дискриминацията и десния популизъм и екстремизъм в региона на Централна и Източна Европа. Сборникът съдържа добри практики за и от практикуващи младежки работници от този регион, в който либералната демокрация, толерантността, правата на човека и гражданското общество в момента са силно застрашени. Създаването на този сборник възнамерява да интегрира и разпространи тези подходи, като същевременно се фокусира повече върху практики от Централна и Източна Европа, тъй като все още методите за работа с младежи от тази част на Европа често се пренебрегват в професионалните среди и мрежите за превенция в Европейския съюз.

Първоначално това издание трябваше да представи десет добри практики за работа с млади хора директно. Консорциумът по проекта, обаче, реши да разшири безвъзмездно този наръчник. Този допълнителен раздел "+1" предоставя на младежките работници, преподавателите и другите участници в гражданското общество препоръки и застъпнически стратегии за работа с младежите, която насърчава толерантността, улеснява диалога и предотвратява дискриминацията и крайно десните идеологии. Тези препоръки за застъпничество са формулирани от консорциума на проекта Превантивна мрежа от Централна и Източна Европа (CEE Prevent Net) в процес на интензивни изследвания в Централна и Източна Европа,

включително (Източна) Германия, които включват повече от 150 интервюта с младежки работници, политици и публични власти.* Тук са включени най-важните резултати от това изследване, тъй като е установено, че застъпничеството, подкрепата и повишаването на осведомеността за превенция; изграждането на умения; и работата с младежите на местно, национално и европейско равнище са от решаващо значение за успеваемостта на тези методи и добри практики. В области, в които гражданският сектор се свива и училищата и младежките пространства стават все по-нерешителни да си сътрудничат с външни партньори, които предлагат образование в дух на демокрация и права на човека, от първостепенно значение е да се достигне до всички участници и да бъдат убедени в необходимостта от спокойно бъдеще за младите хора.

Авторите на този сборник нямат претенции за изчерпателност, не твърдят, че предлагат цялостен преглед на добрите практики в сферата на работата с младежта и образованието в Централна и Източна Европа, нито представят подходите по начин, който позволява на другите практикуващи да ги прилагат непосредствено в собствената си работна среда. Всички добри практики в сборника са били обект на национален или международен трансфер в миналото и всяка страна, заинтересована да научи повече за някоя от тях, се насърчава да се свърже с консорциума по проекта CEE Prevent Net или с организацията, разработила тази практика. Членовете на консорциума се надяват, че практиките и препоръките, представени в този сборник, ще помогнат и вдъхновят младежките работници и преподаватели, особено тези от Централна и Източна Европа, да продължат усилията си за предотвратяване на нетолерантността и за насърчаване на

.....
* По-обширна версия на тези препоръки е публикувана в отделен документ (вж. Tatár et al. (2019): Застъпничество за предотвратяване на нетолерантността, дискриминацията и груповата омраза сред младежта в България, Германия и Вишеградската група [CEE Prevent Net Работен документ] URL адрес: http://ceepreventnet.eu/files/Publications/Regional%20Report%20Final_web%20version.pdf).

демокрацията и правата на човека в региона. Освен това, този наръчник трябва да покаже на тези младежки работници, че не са сами в своите начинания, дори когато местната политическа обстановка не признава важния им принос за мирните и проспериращи общности и особено когато активно се предприемат усилия за противодействие на техните цели.

Проектът CEE Prevent Net и

партньорски организации по проекта

CEE Prevent Net

Central and Eastern European
Network for the Prevention of
Intolerance and Group Hatred

Проектът Превантивна мрежа от Централна и Източна Европа (CEE Prevent Net)

Предистория

.....

Централна и Източна Европа се превърна в гореща точка в настоящото възраждане на национализма, нелиберализма и нетолерантността в световен мащаб. В този регион силни крайно десни и популистки сили не само застрашават правата и свободите на малцинствата и маргинализираните групи, но също така, разклащат основите на съдебно-политическата рамка на демократичните системи в региона и впоследствие ограничават и свиват демократичното гражданско общество. Въпреки факта, че тази ситуация налага съгласувани действия, мрежовите структури, които се фокусират върху предотвратяване на груповата омраза и крайно десния екстремизъм, са недостатъчно развити в Централна и Източна Европа,* а перспективите

.....

* Вижте в Будапещенския Център за предотвратяване на масови жестокости (2017): Възможностите на държавите от Вишеград за предотвратяване на екстремизма. Будапеща: Фондация за международна превенция на геноцид и масови жестокости - Унгария.

и нуждите на този регион все още не получават достатъчно внимание и място в европейските среди и мрежи за превенция на тази тема.*

Цели

.....

На този фон партньорите по проекта Превантивна мрежа от ЦИЕ работиха съвместно, за да спрат наплива на нелиберализма и крайно десните популистски сили и да укрепят и защитят демократичните ценности и правата на човека в Централна и Източна Европа. Настоящият проект е част от по-голяма инициатива, вдъхновена отдолу нагоре, на множество организации на гражданското общество от региона, посветени на изграждането на устойчива регионална мрежа. Членовете на тази мрежа обменят знания, практики и идеи и заедно се застъпват за демокрацията и правата на човека като го правят на базата на опит, натрупан от практикуващи и активни граждани, които ежедневно са ангажирани с тези въпроси.

Като част от този процес, специфичните цели на проекта Превантивна мрежа от ЦИЕ включват:

- изграждане на умения и капацитет у работещите в социалната; сфера, сферата на работа с младежи и в структурите за неформално образование с цел справяне с нетолерантността, груповата омраза и крайно десните тенденции сред децата, юношите и младежите;
- улесняване на международния обмен на добри практики, общи предизвикателства и стратегии за справяне с тях сред практикуващи от региона на Централна и Източна Европа;
- създаване на форум за мултидисциплинарно сътрудничество между всички заинтересовани страни (агенции, институции и др.);

.....

* Вижте Харалд Вайлнбюк и Оливър Косак (2019): Пристрастията на ислямизма на ЕС и неговите „допълнителни щети“ в Централна и Източна Европа. URL адрес: <https://www.opendemocracy.net/en/global-extremes/the-eus-islamism-bias-and-its-added-damage-in-central-and-eastern-europe>.

в страните по проекта, както и в региона на Централна и Източна Европа;

- повишаване на подкрепата от страна на създателите на политики и на хората от публичните власти, които да надхвърлят чисто политическото партийно участие и овладяването на социалните разриви;
- повишаване на осведомеността за перспективите в Централна и Източна Европа и за подходите в европейските и международните мрежи за превенция.

С тези цели проектът допринася за постигане на по-общата цел за укрепване на демокрацията и правата на човека в региона. Той съчетава както местни действия, така и национална и европейска работа, основана на принципа на субсидиарност.

Дейности

.....

Международен обмен на добри практики

Проектът дава възможност на младежки работници и преподаватели от Централна и Източна Европа да обменят своя опит и да предадат своите добри практики на своите връстници. За целта в рамките на проекта беше организирана международна лятна школа за 50 практикуващи от 6 държави. Това събитие даде шанс на практикуващите да предложат и да получат начални обучения по различни добри практики. След това отделните партньори от превантивната мрежа имаха възможност да изберат една от практиките на своите партньори по проекта, за която да получат допълнително обучение как биха могли да прилагат избраната практика посредством семинари с млади хора, в тяхната стандартна, местна работна среда, напр. в младежки клубове или училища. По този начин проектът мултиплицира добрите практики от региона, подобрява капацитета на практикуващите и помага на младите хора, които посещават младежките ателиета, да изградят устойчивост срещу проявите на нетолерантност, дискриминация и

групова омраза. Освен това, тези добри практики, публикувани в този сборник са налични както на английски, така и на български, чешки, немски, унгарски, полски и словашки.

Местно междуинституционално сътрудничество

Превантивната мрежа от ЦИЕ съчетава дейности по изграждане на капацитет и провеждане на обучения със стратегия за ангажиране на общността и междуинституционално сътрудничество, като обединява усилията на младежки и социални работници, местни власти и други заинтересовани страни в общността. Във всички държави от консорциума партньорите инициираха местен междуинституционален форум за обмен по теми за предотвратяване на нетолерантността, дискриминацията и десния екстремизъм и за насърчаване на демокрацията и правата на човека. И двете включват участие на различни заинтересовани страни, като младежки работници и педагози; политици и публични органи; НПО; или местни медии. Освен това, проектът предлага „семинари по превенция“*, които имат двойна цел. От една страна, семинарите обучават тези заинтересовани страни да повишат разбирането си за проявите на нетолерантност, групова омраза и десен екстремизъм в държавите по проекта; от друга страна, участниците се запознават със стратегии, които помагат да се разработят общи планове за действие за предотвратяване на тези явления в засегнатите общности.

.....

* Концепцията на семинарите по превенция се основава на установения формат за обучение „Нако_геJu“, който е разработен от служители в Калчърс интерактив, Германия, координатор на проекта CEE Prevent Net. Това обучение е предназначено за младежки работници, които работят с младежи с десни екстремистки нагласи. Той съдържа модули за обучение за това как да разпознаем и да се справим с това явление и как да разработим устойчиви стратегии за превенция и намеса.

Изследвания и инициативи в сферата на застъпничеството

Екипът по проекта проведе проучвания за идентифициране на добри застъпнически и политически комуникационни практики за получаване на степента на подкрепа за превантивна работа от страна на различните обществени и политически участници на местно, национално и европейско равнище. Въз основа на настоящото статукво и след проведени интервюта с младежки и социални работници, политици, представители на публични власти и учени, експертите и изследователите публикуваха работен документ на превантивната мрежа. Документът идентифицира настоящите предизвикателства за успешно и устойчиво прилагане на младежката работа и образование за предотвратяване на проявите на нетолерантност дискриминация и десен екстремизъм в Централна и Източна Европа. В документа, също така, се дават препоръки за справяне с тези явления, като същевременно спечели значителна подкрепа от целия политически спектър за устойчива работа в сферата на превенцията. Тези препоръки, включително по-наративна и по-малко конфронтационна комуникационна стратегия, бяха приложени в целенасочени инициативи за застъпничество по проекта, както и при провеждането на междуинституционални кръгли маси с участието на местни заинтересовани страни.

Образователно общество за борба с дискриминацията (ТЕА)

Полша*

Образователното общество за борба с дискриминацията (ТЕА) е създадено през 2009 г. от практикуващи недискриминационно образование. ТЕА обединява няколко десетки специалисти, включително обучители за борба с дискриминацията, инициатори на проекти за равенство и многообразие и членове на организации, които предоставят подкрепа на групи и лица, изправени пред дискриминация. Мисията на ТЕА е да разработи и разпространи антидискриминационно образование, така че всеки човек да може да създаде свят без дискриминация и насилие. Дейностите на ТЕА са насочени към лица и институции както във формални, така и в неформални образователни среди в Полша. ТЕА предоставя решения за учители, образователни институции, полските министерства на националното образование, наука и висше образование, ръководители на образованието, центрове за обучение на учители, обучители на възрастни и младежи и институции в неформалния образователен сектор.

Контакти

П.К. 223

00-001 Варшава 1

Полша

 +48 535 559 557

 biuro@tea.org.pl

 <https://tea.org.pl>

* ТЕА работи на национално ниво, но няма офис на централизирано място.

Фондация за международна превенция на геноцид и масови жестокости

Будапеща, Унгария

Фондацията за международна превенция на геноцид и масови жестокости, включително нейният оперативен орган Будапещенският център за превенция на масови жестокости, е международна неправителствена организация, която работи в сферата на предотвратяване на конфликти, права на човека и международно и хуманитарно право. Тя е основана през януари 2011 г. и работи в тясно сътрудничество с международни експерти, изследователи, международни юристи и дипломати. Тя работи в световен мащаб като безпристрастен партньор за Организацията на обединените нации, Европейския съюз, федералните правителства, регионални организации и други международни участници. Фондацията се фокусира върху подобряването на международния капацитет и способностите за противодействие на екстремизма и масовите жестоки престъпления посредством повишаване на осведомеността, оценки на риска, проучвания и обучения.

През последните няколко години Фондацията обръща особено внимание на тенденциите на радикализация в Европа. Тя е реализирала проекти, насочени към подобряване на способността на младите хора да се съпротивляват срещу заплахи офлайн и онлайн.

Контакти

ул. Виланий 47
1118 Будапеща
Унгария

 +36 21 252 45 25

 info@budapestcentre.eu

 www.genocideprevention.eu

Център за организиране на общностите (ЦОО)

Зволен, Словакия

Центърът за организиране на общностите (ЦОО) е неправителствена организация, която реализира своите програми в Словакия от 1999 г. ЦОО предоставя помощ на активисти от граждански инициативи и на общности, за да гарантира по-добре тяхното участие в процеса на вземане на решения в управлението на местно, регионално и национално ниво. Екипът на ЦОО желае да съпътства промените в Словакия в процеса на трансформация в общество на активни граждани, в което гласът на хората е търсен и се чува. ЦОО също е водеща организация в областта на борбата срещу екстремизма и радикализацията в Словакия. Работи предимно с училища, местни общини и местни активистки организации.

Организацията включва пет основни програми:

1. Организиране на дейности в общността в няколко най-уязвими общности в региона на Банска Бистрица;
2. Платформата „Не в нашия град“, която противодейства и предотвратява насилствения екстремизъм в Словакия;
3. Проект „Училища за демокрация“, който насърчава неформалното образование по правата на човека и подкрепя активното гражданство в повече от 30 училища в района на Банска Бистрица;
4. Граждански център ОКО, който осигурява безопасно пространство за активни граждани в град Зволен; и
5. Стипендиантска програма „Professional Fellows“, която подкрепя лидери на общността, като координира 6-седмични стажове в САЩ.

Контакти

Наместие младеже 587/17 +421 48 412 38 80

96001 Зволен, www.cko.sk

Словакия CKO – Centrum komunitného organizovania

Център за изследване на демокрацията (ЦИД)

София, България

Основан в края на 1989 г., Центърът за изследване на демокрацията насърчава процеса на реформи в Европа чрез въздействие върху политиката и гражданското общество. Мисията на Центъра за изследване на демокрацията е „изграждането на мостове между науката и политиката“, и като независим, интердисциплинарен аналитичен институт, той съчетава широк спектър от знания, умения и възможности. Изграждането на мостове е утвърден метод за обединяване усилията за социална промяна и създаване на нови партньорства. Със своята тридесетгодишна история, Центърът се утвърди не само като генератор на идеи, но и като активен участник във формирането и осъществяването на обществените политики.

Контакти

ул. Александър Жендов 5
1113 София
България

 +359 29 71 3000

 csd@online.bg

 <https://csd.bg>

Калчърс интерактив

Берлин, Германия

Основана през 2005 г., Калчърс интерактив (КИ) е неправителствена организация със седалище в Берлин, която управлява различни проекти и работи в мрежи на национално и международно ниво. Целите на КИ са да отстоява демократичните ценности и правата на човека и да предотвратява груповата омраза, дискриминацията и десния екстремизъм.

Работата на КИ методологически се основава на концепция за неформално образование, която съчетава творчески практики, исторически основи и актуалното развитие в младежките култури и (социалните) медии с гражданското образование и социалното обучение. КИ адресира теми като овластяване, управление на конфликти, борба с расизма, роли на половете и равенство. Този подход с ниски прагове на изисквания за превенция е предназначен да достигне до младите хора от всички социални слоеве.

През последните няколко години груповата работа посредством разкази от първо лице става важно допълнение към портфолиото от методите за работата с младежи на КИ. Груповата работа посредством разкази от първо лице създава сигурно пространство за младите хора свободно да обсъждат личния си опит, да слушат и да се опознават по-добре. Това им дава възможност да открият от първа ръка как биографията на човек оформя нагласите и действията му, което от своя страна, има директни последици за човека и другите.

Работата на Калчърс интерактив преследва три основни цели:

1. Управление и прилагане на добри практики за превенция и интервенция с млади хора в различни условия. КИ предлага семинари и програми за обучение за млади хора от различен социален произход, включително за тези, които често са трудно достъпни посредством формалното образование. КИ преследва тази цел чрез разнообразни програми като едnodневни или двудневни проекти в училищата, младежки културни работилници, пригодени за работа на открито с младежите, и за по-обширни програми за обучение. Тези програми могат да са насочени към смесени групи от подрастващи или да бъдат подготвени за конкретни целеви групи.
2. Изграждане на капацитет. КИ предлага широко обучение за младежки и социални работници, учители, служители от детска педагогическа стая и други заинтересовани страни в работата с младежи в подкрепа на професионална и ефективна превенция. Със своя ориентиран към общността подход КИ работи за изграждане на капацитет на местните практикуващи за насърчаване на правата на човека и овластяване на младите хора, както и за изграждане на устойчива съпротива срещу груповата омраза, десния екстремизъм и насилието.
3. Споделяне на знания и стимулиране на напредъка. За да усъвършенства своите концепции и да реализира визията си за успешна работа с младежите посредством култури в по-голям мащаб, КИ участва в (интер)национални дискурси и мрежи за образование в областта на демокрацията и правата на човека, работата с младежи, превенцията и дерадикализацията (напр. RAN, OSCE, DARE, Efus и т.н.).

Контакти

ул. Майнцер 11
12053 Берлин
Германия

 Tel: +49 30 60 40 19 50
 info@cultures-interactive.de
 www.cultures-interactive.de
 [culturesinteractiveev](https://www.facebook.com/culturesinteractiveev)

Фондация Партньори за демократична промяна Унгария

Будапеща, Унгария

Визията на Фондацията Партньори за демократична промяна Унгария (ФПДПУ) е за мултикултурно, приобщаващо и отворено общество, което живее в хармония със средата си. Това общество трябва да бъде в състояние да интегрира ценностите на различните култури както на личностно, общностно, така и на обществено ниво. То трябва да има структури, осигуряващи равни възможности, равен достъп на всички за участие и за хармоничен обществен живот.

В съответствие със своята визия, мисията на ФПДПУ е да създаде предпоставки за постигане на култура на сътрудничество, да прилага и разпространява методи за алтернативно управление на конфликти и да допринесе за развитието на демократично участие.

Работата на ФПДПУ бележи успех в следните области:

- Засилване на диалога в общността;
- Определяне на промяната като възможност за всички; и
- Засилване на сътрудничеството между различните сектори.

ФПДПУ се намесва стратегически в следните направления:

- Интеграция на ромите чрез развитие на местните общности;
- Разпространение, прилагане и разработване на алтернативни методи за управление на конфликти, по-специално медиационни и възстановителни практики;
- Разработване, проектиране и изпълнение на различни програми за обучение в образователния сектор; и

- Демократизация на образованието чрез разпространение и прилагане на програмата „Стъпка по стъпка“ и нейната методика, ориентирана към децата, сътрудничеството и към работата с общностите.

Контакти

ул. Ракоци 22
1072 Будапеща
Унгария

 +36 70 944 6196

 partners@partnershungary.hu

 <https://partnershungary.hu>

Партньори за демократична промяна Словакия

Братислава, Словакия

Основана през 1991 г., Партньори за демократична промяна Словакия (ПДПС) е неправителствена организация, която предоставя професионално обучение и фасилитиране, консултантски и съветнически услуги в областта на разрешаване на конфликти, улесняване на социалния диалог, участие на гражданите и развитие на гражданското общество в Словакия и в чужбина. ПДПС е инициатор на Европейската мрежа за ненасилие и диалог (ENND), мрежа от организации на първа линия, създадена с цел да се противопостави на тенденциите на поляризация в Централна и Източна Европа.

Контакти

ул. Щурова 13
811 02 Братислава
Словакия

 +421 252 925 016

 pdcs@pdcs.sk

 <https://www.pdcs.sk/en/>

Ратолест Бърно

Бърно, Чехия

Ратолест Бърно (Ратолест) работи в Бърно и околността от 1995 г. Ратолест предоставя социални и превантивни услуги на деца и младежи в нужда, както и на техните семейства. Дейностите на Ратолест са базирани на превенция и те успешно адресират както причините за проблемите, така и техните последици. Те включват подкрепа и координиране на възможностите за доброволчество. Мисията на Ратолест е да помогне на деца, млади хора и семейства в неравностойно положение да се справят с недостатъците, които им пречат да имат равен шанс да живеят добър живот и да се интегрират добре в обществото.

Ратолест Бърно управлява няколко програми и услуги:

- Клуб с ниски прагове на изисквания за деца и младежи Ликусак;
- Клуб с ниски прагове на изисквания за деца и младежи Павлач;
- Център за превенция и ресоциализация;
- Център за застрашени семейства;
- Център за доброволци; и
- Галерия Ратолест, благотворителен арт проект.

Контакти

ул. Кпт Яроше 7b

602 00 Бърно

Чехия

 +420 545 243 839

 www.ratolest.cz

 ratolest@ratolest.cz

Институт за изследване и образование REACH

Братислава, Словакия

Институтът за изследване и образование REACH е неправителствена организация, базирана в Братислава, която разработва стратегии за дерадикализация, като същевременно се фокусира върху въпросите на екстремизма и радикализацията в обществото. Институтът REACH е снован от група млади изследователи и анализатори. Основната цел на института е да предостави експертни познания в дискусиите за актуални политически и социални събития, да посредничи в диалози с много заинтересовани лица и да провежда изследвания, анализи и да дава препоръки, както за политици, така и за представители на гражданското общество, за да се повиши качеството на политическите решения и състоянието на гражданското общество.

Институтът REACH насърчава процесите на създаване на политики, основани на научни изследвания и доказателства, за да се засили сътрудничеството между независимите изследователски институции, академичните среди, гражданското общество и политиците. Институтът работи за прилагане на интердисциплинарни методи на изследване за постигане на положителна промяна в гражданското общество, отношенията в обществото и политическата култура.

Контакти

ул. Шурска 26

831 06 Братислава

Словакия

 info@reach-institute.org

 www.reach-institute.org

DOBRICH

ИМКА Добрич

Добрич, България

ИМКА Добрич е приобщаваща неправителствена младежка организация, която работи за подобряване на интелектуалното, културното, духовното и физическото развитие на децата и юношите чрез разнообразни културни, образователни и спортни проекти. ИМКА Добрич има доказан успех в гражданското образование чрез творчески методи, които включват изобразително изкуство, театър, музика и изпълнителски изкуства. ИМКА Добрич организира проекти на различни теми като гражданско участие, демокрация, права на човека, борба с дискриминацията, миграция, радикализация, социално включване, възпоменание и младежко участие. Семинарите са предназначени да се харесат на деца, юноши, млади хора и младежки работници. Мотото на ИМКА Добрич е: „Ние изграждаме силни деца, силни семейства, силни общности“.

Контакти

ул. Генерал Колев 7, ет. 1, п.к. 3
9300 Добрич
България

- ymcadobrich@gmail.com
- <http://ymcadobrich.ngobg.info>
- YMCA Dobrich

Добри практики

Училища за демокрация

Център за организиране на общностите, Словакия..... 29

Романтично насилие – Наръчник за учители в СОУ

Хора в нужда Словакия, Словакия 37

Работа с младежи на база младежки култури

Калчърс интерактив, Германия 46

Групова работа посредством разкази от първо лице

Калчърс интерактив, Германия 54

Практика на себепотстояване и дейности за управление на гнева

Ратолест Бърно, Чехия 62

Истина или лъжа онлайн

Ратолест Бърно, Чехия 73

Журналистически умения

ИМКА Добрич, България 85

Обучителна програма „Киберскаут“

Фондация „Приложни изследвания и комуникация“, България 97

Медиация и възстановителни практики в училищата

Фондация Партньори, Унгария 104

Философия за оспорване на екстремизма, инструментариум/

Общност на питащите

Консорциум Р4СЕ 113

Училища за демокрация

CENTRUM
KOMUNITNÉHC
ORGANIZOVANIA

Център за организиране на общностите,
Словакия

Ключови думи

Демокрация, критично мислене, активно гражданство,
толерантност, човечност, човешки права

Цели

Целта на програмата „Училища за демокрация“ може да бъде съкратена в следното становище: „Училища за демокрация“ спомагат ученици и учители да станат активни граждани, да се грижат за средата, в която живеят, да участват доброволно, да се застъпват за потиснатите, да задават въпроси, да мислят критично и да обсъждат въпроси безпристрастно, като всичко това се случва,

докато се учат да изразяват вежливо своите мнения и да помагат на другите.

Програмата* улеснява активното гражданство и насърчава неформалното образование на подрастващите, младежите и учителите по различни теми чрез прилагане на образователни семинари с и за тях, като едновременно ги запознава с методите и практиките на Центъра за организиране на общностите (ЦОО). ЦОО разглежда активното гражданство като активен ангажимент в общността, независимо от това дали е под формата на участие в екологични дейности или в демократични процеси. Той насърчава доброволчеството като част от активното гражданство. Нещо повече, вписването на практиката в този сборник е показателно, че е една от всички методологични материали, които са се оказали най-полезни при изпълнението на програмата досега.

Програмата се стреми да представи актуални горещи теми, които да се обсъждат в класната стая. Юноши и млади хора ежедневно разглеждат актуални проблеми, но техните източници на информация са разнообразни и могат да варират значително дори сред сродни демографски групи като техните семейства или училищни класове. Програмата ги запознава както със съответните уебсайтове, свързани с темата, така и със сериозни вестници със съвети как да четат и разбират текстове от този характер. Освен това, в рамките на програмата участниците се запознават с историческите обстоятелства и обсъждат социално-икономическия контекст на обсъждания проблем. Особено внимание се обръща на паралелите с миналото.

.....
* Противно на други практики в този сборник, програмата „Училища по демокрация“ има много по-широк обхват и по-затвърдена институционална структура. Поради тази причина думата програма ще бъде използвана тук вместо термина практика, който се намира в другите описания в този сборник.

Освен това, програмата насърчава развиването на съпричастност сред учениците на училищна възраст и използва метода “живи библиотеки” като най-доброто средство за това. Използвайки метода “живи библиотеки”, учениците имат шанса да се срещнат с хора от различни религии, раси, с различна сексуална ориентация и от различни среди, включително бежанци, бездомници и хора, търсещи убежище. Чрез метода “живи библиотеки” участниците могат да се справят със своите страхове или предразсъдъци като говорят с човек в непосредствена близост. Те могат да му/й задават въпроси, да говорят с човека-разказвач или просто да седят и да слушат историята му.

Целева публика

Основната целева група на програмата са ученици в начални и средни училища на възраст от 10 до 18 години. Учениците в началното училище са сред социалните групи, които са най-податливи на радикализация. Повечето от тях идват от стандартна домашна среда, но има и малък брой деца, които са роми, хора с увреждания, хора с различна сексуална ориентация или от други социално слаби групи. Статистически погледнато, приблизително 10% средностатистически от учениците в един клас в Словакия са с висок риск от радикализация. Програмата, обаче, работи и с учители, местни университети, неправителствени организации и общински и регионални власти като вторични мултипликатори.

Общо описание на практиката/тактиката

„Училища за демокрация“ е целогодишна образователна програма, насочена към противодействие на радикализацията на младите хора. Действа превантивно, като работи в един клас на училище през цялата учебна година.

„Училища за демокрация“ е създадена през 2017 г. и е едновременно най-интензивната и една от най-иновативните и интердисциплинарни подобни програми в Словакия. Програмата има за цел да предотврати както радикализацията сред младите, така и всякакви други прояви на екстремизъм. Най-важният актив на програмата е непрекъснатият ѝ синтез на най-добри интердисциплинарни практики от образованието за правата на човека и методологията за развиване на критичното мислене. Програмата използва добре подхода “живи библиотеки”*, както и високоефективни практики за дерадикализация, разработени от немската организация Калчърс интерактив.

При създаването си програмата беше въведена само в осем училища. През учебната 2019/2020 г. участват 32 училища от целия регион на Банска Бистрица. Попечителите на програмата с надзорна функция са: Педагогическият факултет в Университета “Матей Бел” (УМБ) в Банска Бистрица; Александра Битушикова, доцент и проректор по наука и изследвания към Факултета по природни науки към УМБ; Луция Галкова, университетски преподавател в Педагогическия факултет на местния университет (УМБ); и д-р Харалд Вайлнбюк, експерт по екстремизъм и съосновател както на Калчърс интерактив, така и на RAN (мрежата за борба с радикализацията).

Успешната превенция на радикализацията сред подрастващите и младежите непременно означава междусекторно сътрудничество, което е интензивно, конструктивно и систематично. “Училища за демокрация” представлява жизненоважна взаимовръзка между неправителствения (създателите на програмата), академичния (проучвателите на ценностите и нагласите на участващите ученици), образователния (средата на изпълнение), регионалния (подкрепата и сътрудничеството) и гражданския сектор. Програмата работи

* Повече информация и общо въведение метода жива библиотека може да бъде намерен тук <https://humanlibrary.org/>.

през цялата учебна година и се придържа към график, изготвен преди началото на учебната година в сътрудничество с класния учител или с директора на съответните училища. Като водеща организация ЦОО отчита спецификата във всяко училище, както и изискванията, които отделните учители или ученици могат да имат. Досега резултатите от въздействието на програмата върху ценностната система на участващите ученици са положителни.

Когато както младите хора, така и широката общественост не разбират или недостатъчно разбират ефектите от нарастващата радикализация, демокрацията, гражданското общество и стандартите за защита на правата на човека са изложени на риск; въпреки това демокрацията може да бъде стабилизирана и укрепена чрез намаляване и премахване на радикализацията и едновременно задълбочаване на разбирането и доверието в инструментите и институциите на демокрацията. Програмата обучава деца, юноши и млади хора в активно гражданско участие. Тя се основава на научните знания за предотвратяване на наличната в момента радикализация.

Дейностите по програмата се основават на учене на принципа на участие, неформално обучение и практики на изпробване, които редовно се актуализират в сътрудничество с участващите училища, експерти по съответните теми и в светлината на текущите събития. В същото време, тяхната функционалност се оценява от експеримент за асоцииране. Досега резултатите показват, че реализираните методи и дейности са успешни.

Опит и оценка

По време на етапите на разработване и изпълнение на дейностите по програмата измерването на нагласите и ценностите играеше централна роля в предварителните изследвания. ЦОО проведе експеримент за асоцииране в сътрудничество с педагогическия

факултет на УМБ. В допълнение към методическата помощ при създаването на списък с думи за използване в експеримента за асоцииране, Педагогическият факултет също подпомогна да се оценят и сравнят получените данни чрез набиране на стойности в началото и в края на програмата. Също така бяха подготвени коментари и подробна обосновка на получените данни.

Данните за учебната 2018/2019 г. показват, че от включените двадесетиседмучилищавсичкиучилищасапоказалиположителна промяна по отношение на ключовите думи, върху които е фокусиран експериментът за асоцииране. През учебната 2019/2020 г. "Училища за демокрация" се фокусира върху списък от 42 думи. Четиринадесет от тези думи обозначават термините, които най-често се използват в програмата и включват разглежданите теми. Тези думи бяха: евреин, човек с увреждане, християнин, активист, лесбийка, ЕС, расист, НПО, гей, ром, мюсюлманин, демокрация, бежанец и Котлеба. Всички тези думи (с изключение на „ЕС“) преживяха положителна трансформация във времето на реакция (времевия интервал, през който учениците отговарят с първата си асоциация на изречената дума), както и асоциациите, които учениците споделят. В сравнение с първоначалните измервания, намаляването на времето за реакция при крайните измервания и изказването от учениците на повишени положителни и неутрални асоциации показва ясно изменение към по-положителни асоциации.

Условия за преносимост на практиката

Програмата може да продължи да се развива в две основни области. Първата е прехвърлянето на инструментите, които се използват в помощ на учители и връстници. От съществено значение е всяко училище да има достъп до група експерти, които участват в програмата на съответното училище. Поради невъзможността да се

намерят и наемат добри, квалифицирани обучители, единственият начин да се поддържа програмата и нейните дейности е ефектът на мултипликация. Чрез запознаване на колкото се може повече учители с нестандартните образователни методи на програмата, те могат да ги прилагат в различни предмети като история, етика или гражданско образование. Нещо повече, обучението на връстници се оказва важен и успешен образователен инструмент. Разглеждането на актуални обществени проблеми чрез дискусия и посещение на интерактивни семинари, провеждани единствено от връстници, показва, че има голямо влияние върху учениците. Това, обаче, не означава, че обучителите не трябва да посещават семинарите, а по-скоро най-обещаваща се оказва комбинацията от ангажираност на преподаватели, учители и връстници.

Втората област е пренасяне на програмата на национално ниво за изпълнение в рамките на страната. Адекватна пилотна фаза за този мащаб би била минимум две учебни години с "Училища за демокрация" в учебната програма на всяко училище. Дори в национален мащаб е важно училищата и координиращите институции да вземат под внимание различните култури и демографски характеристики на учениците и да адаптират дейностите, за да отговорят на нуждите на тези ученици. Работата в този мащаб, обаче, ще изисква голям брой експерти, участващи в проекта, и, разбира се, финансова и идеологическа подкрепа от държавата. ЦОО вярва, че насърчаването на образование от типа на програмата "Училища за демокрация" трябва да започне още от детската градина с адаптирани инструменти и чрез включване на студенти от програми като начална педагогика, философия, политически науки или международни отношения. Екипът на ЦОО е уверен, че след като програмата „Училища за демокрация“ бъде приложена в цялата страна, способностите на учениците в сфери като критично мислене, четене с разбиране и разбирането на правата на човека ще се увеличи значително.

Изисквания за изпълнение

Досега координиращите страни по програмата обикновено се стремят да провеждат дейности, които не се нуждаят от специално оборудване извън това, което обикновено се предлага в повечето класни стаи, напр. лаптопи/настолни компютри, прожектори, черни дъски и т.н. До датата на публикуване на този сборник, участващите обучители са подготвили свои собствени материали въз основа на методологията на програмата и са коригирали материала според нуждите, за да се поберат в избраната тема или текуща работа. Ако обаче програмата трябва да бъде пренесена на национално ниво, може да заслужава обмислянето някоя от координиращите страни да поеме отговорност за публикуването на стандартни материали и за разпространението им в училищата с искане те да я приспособят към специфичните си нужди, ако е необходимо. В зависимост от избраната дейност всеки семинар може да отнеме от един до три часа подготовка. Обучителите с умения в неформалното образование или с опит в областта на критичното мислене, правата на човека, правото, социалната работа или други подобни области обикновено са много успешни. Колкото повече обучители са на разположение за провеждане на програмата, толкова по-добре, тъй като предотвратяването на професионалното прегаряне и гарантирането на доброто общо състояние на обучителите е от решаващо значение за успеха на програмата. ЦОО препоръчва всеки учител да се съсредоточи върху малък брой училища (макс. 4) и да се придържа към едни и същи училища през цялата учебна година. Програмата досега показва, че обучаващите се чувстват най-удобно да работят с по-малки групи ученици (между 15 и 20). Ако това не е възможно, дейностите могат да бъдат коригирани така, че да обслужват по-големи групи, като същевременно запазват целта да активират по-голямата част от класа и да позволят участие в тях.

Романтично насилие – Наръчник за учители от СОУ

Хора в нужда Словакия

Ключови думи

Десен екстремизъм, радикализация на младите хора, предразсъдъци, дискриминация, идентичност, активно гражданство

Цели

Наръчникът „Романтично насилие“ представя иновативни дейности за учители и преподаватели в сферата на неформалното образование като се адресират чувствителни проблеми като десен екстремизъм и радикализация на младите хора. Дейностите се фокусират върху отношението на учениците от средно образователните училища (СОУ) към тези проблеми. Провеждането на дейности от тази практика е свързано с разсъждения по книгата

„Романтично насилие: Мемоари на един американски скинхед“, написана от бившия неонацист Кристиан Пичолини. Практиката също предлага на участниците сигурно пространство да говорят за своята идентичност и да споделят мнения по проблемите, разгледани в книгата на Пичолини.

Целева публика

Наръчникът се фокусира основно върху учителите в средно образователните училища и е проектиран като съвкупност от дейности за провеждане в класната стая. Практиката показва, че учениците на възраст между 14 и 19 години имат най-голяма полза от дейностите. Целевата публика е доста широка, тъй като дейностите основно се фокусират върху достигането до ученици, които все още не са радикализирани и включва както ученици от демографското мнозинство, така и участници от различни малцинствени групи, включително маргинализирани деца, юноши и младежи. Колкото по-разнообразна е една група, толкова по-голям потенциал има дейностите да имат засилено положително въздействие. Дейностите могат да бъдат адаптирани и за сферата на неформалното образование с участници от същата възрастова група.

Общо описание на практиката

Както беше споменато по-горе, настоящата практика черпи вдъхновение от книгата „Романтично насилие: Мемоари на един американски скинхед“ на бившия неонацистки християнин Пичолини и съдържа 10 дейности, достъпни за използване както в, така и извън класната стая. Дейностите се занимават с въпроси, свързани с идентичността, причините и последствията от десния екстремизъм, предразсъдъците и слагането на етикети на определени хора, както и с темата за активно гражданство. Всяка

дейност се фокусира върху конкретен въпрос и участниците развиват умения и се насърчава диалога и обсъждането по адресирания въпрос. Идентичността е първата тема, с която се занимават дейностите, последвана от проблемите с предразсъдъците и поляризацията, преди накрая да се разгледа темата за дискриминацията и нейното проявление чрез десния екстремизъм.

Като създател на тази практика, екипът на „Хора в нужда Словакия“ препоръчва да се проведе първоначално обучение, за да се предоставят на преподавателите необходимите умения за боравене с чувствителни проблеми. Учителите, които са работили с настоящата практика, подчертаха положителния ефект от възможността да работят с книгата на Пичолини. Методиката на настоящата практика се основава на книгата и четенето може да умножи ефекта от дейностите, като едновременно с това привлича вниманието на учениците към историята на автора. Има кратки видеоклипове, включително TED беседа в социалните мрежи, изнесена от Пичолини, която може да се използва като отправна точка.

Наръчникът съдържа откъси от книгата и следователно може да се използва независимо от цялата книга. Всяка дейност може да се провежда поотделно, въпреки че това трябва да зависи от това кои теми преподавателите искат да адресират.

Дейностите, както и основните теми, които те адресират, са изброени по-долу:

- 1. Моята идентичност и аз** - Тази дейност разглежда как се създават идентичностите и как те влияят на отношението към другите. Всеки участник създава свои собствени картини за идентичност, които представят неговата/нейната идентичност и обуславят персоналните качества,

роли, убеждения, личност, външен вид или изразите, които характеризират всеки човек като уникален индивид. Всеки има различни модели за подражание и всеки чувства, че различните характеристики на идентичността са важни в живота. Сравняването и обсъждането на различните идентичности улеснява евентуална дискусия на тема многообразието на групата.

- 2. Личен профил** - Тази дейност изследва какви събития, хора и влияния могат да променят решенията, които хората вземат. В тази дейност групи участници се сменят, докато всяка група чете конкретни глави от книгата „Романтично насилие: Мемоари на един американски скинхед“. Препоръчва се копия от главите, избрани от фасилитатора, да са на разположение, потенциално за използване в дейността Ние срещу Тях (виж 7). След като прочетат за различните етапи от живота на Пичолини, участниците могат да обсъдят какво най-силно е повлияло на Пичолини при вземане на решения.
- 3. Супергерои** - Тази дейност поставя под въпрос как моделите за подражание формират нагласите на другите и какво привлича юношите и младите хора към екстремистките групи. Участниците първо изследват модели за подражание и герои в собствения си живот и възможната заплаха от негативни ролеви модели. След това те четат част от книгата, в която Пичолини копнее да бъде герой, на когото всички се възхищават или от когото всички се страхуват. Последвалата дискусия може да насърчи размисли за това какви ролеви идоли, модели за подражание и лидери имат участниците в живота и как те формират нагласите в обществото.
- 4. Колкото повече виждате, толкова по-добре** - Тази дейност изследва колко мощни са стереотипите и предразсъдците и как могат да бъдат анализирани и оценявани критично.

Участниците започват с обсъждане на снимки, които им се показват за първи път. Следва мозъчна атака какво мислят за тях. Дискусията трябва да бъде насочена към това колко голяма е опасността от използване на ограничената информация от първото впечатление за изграждане на стереотипи или предубедени гледни точки. Участниците също трябва да бъдат попитани дали приемат информацията чрез медиен филтър или чрез други филтри на влияние и дали разбират влиянието на филтрите върху обективността на информацията. Впоследствие те анализират части от книгата на Пичолини, за да определят какво е повлияло на стереотипите му към определени малцинства и малцинствени групи и как те служат като изходна точка за екстремистките възгледи.

5. **Идентифициране на омраза** - Тази дейност изследва как изглежда речта на омразата офлайн и онлайн и как може да бъде адресирана. Пичолини бил много повлиян от своите връстници, групи, към които принадлежал, и лидери, които срещнал. Речта на омразата поддържа подобни механизми между 80-те и 90-те години на миналия век и до наши дни, въпреки че сега придобива по-голяма видимост онлайн. Тази дейност изследва какви са корените и последиците от речта на омразата и как тя се проявява както в онлайн, така и в офлайн среда. Той също така търси отговори за ефективно реагиране, когато един човек стане свидетел на реч на омразата.
6. **В ролята на социално изключените** - Тази експериментална дейност поставя младите хора в ситуация на потискане или дискриминация и ги кара да споделят впечатленията си от тези преживявания. Дейността изисква модераторът да познава групата и да може да води дейности с елементи на театрална драматизация. Препоръчително е да се започне с няколко подготвителни игри за разбиване на леда за

по-добра атмосфера на работа. Тази дейност е възможна с до четири реални сценария на дискриминационно действие, в които максимум четири групи провеждат кратки ролеви драматизации. Участниците няма да знаят предварително коя роля ще бъде подложена на дискриминация, затова трябва да се обмисли внимателно разпределението на ролите. В дискусиата, която следва ролевата игра, участниците и зрителите трябва да започнат с описание на чувствата си от кратките сцени, преди да продължат с анализ как ежедневната дискриминация засяга определени групи или индивиди.

- 7. Ние срещу Тях** - Тази дейност се занимава с това как да се справим с манталитета „ние срещу тях“ и последствията, които този вид мироглед има. Участниците започват дейността, като идентифицират групите, към които принадлежат и с които се идентифицират. Струва си да се подчертае, че макар някои хора да избират групите свободно, групите, които не съответстват на преобладаващите обществени норми (напр. Етнически произход, раса, сексуална ориентация или полова идентичност), често биват прехвърлени в групи автоматично от другите. Дейността изследва как разделението между „нас“ и „тях“ е първият етап на омразата. След това участниците преглеждат събитията от живота на Пичолини, в който той демонстрира омраза между групите на „своите“, към които е принадлежал (бели върховници) и на „чуждите“, които е мразел (расови малцинства, LGBTQI и др.).
- 8. Екстремизъм в Словакия** - Тази дейност изучава заплахите за демокрацията от страна на крайно десните в Словакия. Това е много специфична за страната дейност, но може да бъде променена в друг контекст. Това показва, че дори ако една група не е извън закона от съдебната система, тя може системно да работи срещу демокрацията, като преследва

фашистка идеология. Това мнение в Словакия е представено от Народната партия „Нашата Словакия“, ръководена от Мариан Котлеба, който е свързан с неофашизма. Дейността анализира някои от изказванията и действията на Котлеба в неговата партия и обяснява защо партията е заплаха за демокрацията, въпреки че е част от демократично избрания парламент.

9. **Вътрешни и външни фактори на радикализация** - тази дейност изследва екстремистките нагласи и поведение и откъде те идват. Той предлага кратки профили на бивши членове на неонацистка група от различни страни. Тези кратки профили включват житейски събития, семеен произход и важни движещи фактори в живота на бившите споменати екстремисти, които са намерили изход от екстремисткия начин на живот. Участниците могат да обсъдят факторите за радикализация и дерадикализация чрез анализ на профилите.
10. **Гражданско участие** - Тази дейност предоставя възможност за намиране на различни средства или разкази за фактори, които често тласкат младите хора към крайно десни партии и групи. Участниците могат да се съсредоточат върху всички проблеми, които ги вълнуват, и да обсъдят възможни решения; да направят проучване на организации и уебсайтове за провеждане на изследвания; и да разгледат и сравнят решенията на екстремистите и обсъдят по-конструктивни решения с помощта на групови наративни методи.

Опит и оценка

В Словакия подходът е представен на осем регионални семинара за приблизително 150 учители и преподаватели от училища и неформални образователни институции. Отзивите от учителите бяха много положителни. Те откриха, че историята на Пичолини привлича вниманието на юношите и младите хора чрез динамичното

и достъпно използване на езика на книгата. Учителите също оценява структурата на дейностите и наличието на приложенията и инструкциите стъпка по стъпка. Като добавена стойност, внедрената методология помогна за подобряване на уменията на участниците.

Дейностите следват принципите на конструктивистката педагогика, като по този начин създават пространство за участниците да изразяват истински нагласи, като същевременно им позволяват да формират своите собствени открития. Практиката използва методи на участие като симулация, драматизация, групова работа и методи за подобряване на критичното мислене като критично четене, решаване на проблеми, задачи, базирани на решение, или дискуссионни методи. Дейностите не предлагат прости отговори, а повдигат проблемни въпроси, които позволяват на модераторите на семинара да работят по-добре с участващите ученици.

Условия за преносимост на практиката

Методиката е полезна както за формални, така и за неформални образователни практики. Тя е структурирана по такъв начин, че не е необходимо да се чете пълната книга, за да се провеждат или да се участва в дейностите, като по този начин подходът е гъвкав. В официалните образователни институции дейностите могат да бъдат ръководени от редовни учители или от посещаващи външни лектори. Подходящ е главно за учебни предмети като гражданско образование или етика. Ако дейностите се ръководят от редовни учители в класа, те имат предимството да познават добре своите ученици и да могат да осъществяват връзки с други подходящи теми, които обикновено се обсъждат в час. Тъй като дейностите включват ролеви игри, които могат да предизвикат силни емоции, някои участници могат да бъдат чувствителни към обсъжданото съдържание, особено тези, които вече са преживели насилие.

Затова се препоръчва модераторът да познава участниците в групата. Ако дейностите се предлагат в училище с външен преподавател, на него/нея трябва да бъде предоставена основна информация и демографски данни за участниците предварително.

Ако дейностите се провеждат с преподаватели по време на обучения, учителите влизат в ролите на младите хора и участват в дейностите по начина, по който обикновено биха се обучавали учениците. Опитът на Хора в нужда Словакия с тази методология сочи, че децата, юношите, младите и възрастните често са били силно развълнувани.

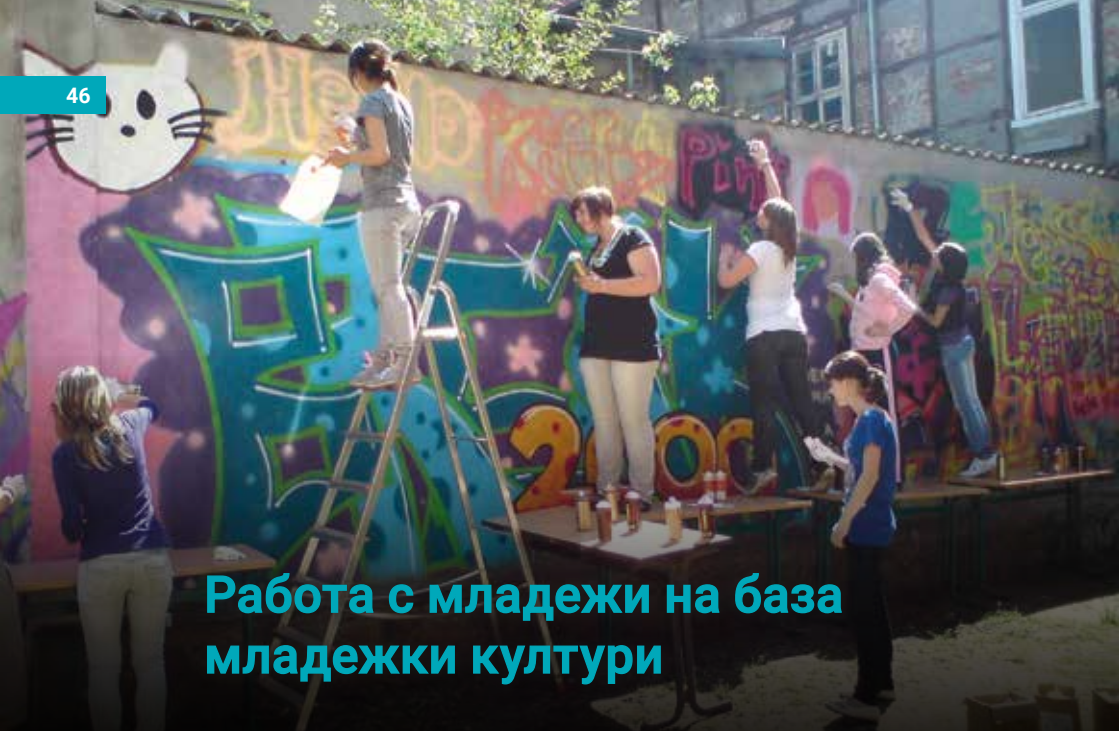

Изисквания за изпълнение

Докато изискванията зависят от конкретната дейност, всяка от тях продължава приблизително един час (с дискусиите). Ако няколко дейности се изпълняват в последователност (напр. 3-4 дейности), те могат да бъдат структурирани така, че да формират семинар, който може да продължи половин или пълен ден.

Материалът и оборудването са прости, а всички необходими приложения са част от практиката. Обикновено единственият необходим материал за дейностите е флипчарт с маркери. Идеалният брой участници е около 20-25. Работата с по-малко от 10 участници обикновено е трудна и не е продуктивна.

Силно препоръчително е преподавателите, които използват методиката, да се обучават предварително или най-малкото да тестват дейностите, преди да ги проведат с действителните си целеви групи. Въпроси като идентичност или обсъждане на дискриминация могат да бъдат чувствителни, така че е важно преподавателят да работи с групи, които вече познава. Алтернативно, дейностите могат да се провеждат без да се разглеждат лични въпроси или проблеми.

Работа с младежи на база младежки култури

Калчърс интерактив,
Германия

Ключови думи

Младежка култура, неформално образование, гражданско образование, партньорско обучение, овластяване, участие, първична и вторична превенция, ориентирана към процеса работа

Цели

Практиката за работа с младежи на база младежки култури, разработена от Калчърс интерактив (КИ), има няколко цели. Постигането на тези цели не следва стандартна процедура, тъй като практиката е много гъвкава и може да бъде адаптирана към различни реалности и демографски групи. Тъй като практиката е

ориентирана към процеса и не трябва да се ограничава до една предварително определена тема, участниците са променливата в прилагането на практиката. Постигането на целите на практиката зависи както от демографията и динамиката на групата от подрастващи и младежи, които са ангажирани, така и от темите, които участниците желаят да включат в семинара. Успешен семинар за работа с младежката култура в идеалния случай: създава обстановка, в която младите хора могат да говорят и да изразяват открито своите политически възгледи и нагласи; работи за справяне с предразсъдъците и мизантропските нагласи сред юношите и младите хора и предоставя алтернативи; дава възможност на участниците да изпитат разнообразието от субкултурни форми на изразяване (например чрез визуализация); и насърчава участието, като работи с овластяване.

Целева публика

Практиката за работа с младежи на база младежки култури е насочена към юноши и младежи от 13 до 21-годишна възраст и може да се провежда в училища и младежки клубове под формата на различни работилници. Някои възможни формати включват еднократни семинари през редовен учебен ден, редовни седмични занимания в младежки клубове или семинари, обхващащи курс от няколко дни по време на ваканционен лагер. Практиката може да се прилага за разнородни младежки групи по отношение на нагласите, социалния произход, образованието и социализацията. Тази практика обаче не е подходяща за юноши и млади хора с утвърдени, деструктивни възгледи за групова омраза или които изповядват и превръщат в действия крайно десни политически убеждения.

Общо описание на практиката

Работата с младежи на Калчърс интерактив на база младежки култури инициира диалог относно гражданското образование и ролята на политиката в обществото, като използва младежки (суб)култури и (социални) медии като рап, брейк денс, дискожокерство, улично изкуство, скейтборд, паркур, YouTube, комикси и блогове. Тези младежки (суб)култури и медии осигуряват опорни точки за гражданско образование и могат да бъдат вдъхновяващи при проектирането на дейности, които да се провеждат с целевата аудитория.

Всеки семинар се занимава само с една младежка култура или вид медия. Когато се подготвя участие в работно ателие, на подрастващите и младежите трябва да се предостави възможност да решат коя младежка култура или медия биха искали да адресират във формата на семинара. Младежките културни работилници комбинират практически възможности с методологиите и подходите на гражданското образование - антидискриминация, межкултурно образование, работа посредством разговори и медиация (назовани са само няколко подхода) - и теоретични аспекти като историята или техническите познания по младежката култура или по избраната медия.

Семинарите са структурирани в три секции. Първата част на семинара се фокусира върху изграждането на взаимоотношения и създаването на пространство за участниците да споделят своите интереси и възгледи по обществено-политически въпроси като расизъм, сексизъм, хомо- и трансфобия, но и социално, политическо и културно участие; човешки права; имиграция и търсене на убежище; и полова идентичност. Във втората фаза фасилитаторите обхващат по-подробно някои от споменатите от

участниците теми. Те, също така, вземат решение кои теми трябва да бъдат разгледани по-задълбочено. Лесно се създава средата за образование с нисък праг на изисквания като се използват както младежки култури, така и медийни ресурси като история, песни, видеоклипове или изявления на художници и традиционните неформални образователни дейности. В третата и последна част от уъркшопа участниците могат да изпробват творческа младежка култура или медийни практики като писане на рап песен, заснемане на видео, рисуване на комикс или репетиране на хореография на брейк денс. По този начин участниците намират творчески начини да изразят своите идеи, докато изпитват нови форми на социално участие и самоефективност. Този процес се улеснява от модераторите, които също действат като модели за подражание, като представят различни стилове на живот в демократично, многообразно общество, като показват как концепциите „Направи си сам“ и обучението на връстници могат да бъдат приложени в ежедневието.

Методиката, използвана по време на семинарите за работа на база младежки култури, е толкова разнообразна, колкото и съдържанието на семинарите. Екипът на Калчърс интерактив е установил, че комбинирането на теоретични елементи като методология на гражданското образование с конкретна история или история на младежта и практически младежки културни/медийни дейности е изпитан и истински метод за успешен семинар. Гражданското образование може лесно да бъде приложено при провеждането на дейности по различни методологии в неформални образователни среди като антидискриминационна работа, межкултурно образование, работа посредством разговори и медиационни практики.

Тъй като практиката е базирана на интереси и има нисък праг на изисквания, дейностите и подходите от гражданското образование могат лесно да бъдат адаптирани към почти всяка младежка културна рамка като средство за повдигане и решаване на обществено-политически въпроси. Това, от своя страна, позволява на участниците да споделят и обменят мнения по тези теми въз основа на техните специфични интереси. Методите за гражданско образование не се определят преди семинара, тъй като те зависят от интересите и проблемите, които участниците искат да адресират. Разрешаването на участниците да определят структурата на семинара въз основа на техните собствени интереси, опит, идеи и въпроси улеснява по-голямата съотносителност и преносимост към неща от ежедневието на участниците.

Опит и оценка

Подходът за работа посредством младежки култури е в основата на работата на Калчърс интерактив. Той се прилага и усъвършенства повече от 10 години в различни проекти и може да се използва в много условия с целеви групи от 5 до 120 души. Практиката може да бъде съобразена с конкретната аудитория, а методите могат да бъдат адаптирани така, че да отразяват конкретен тематичен фокус. В Европейския проект за „честни умения“ (European Fair Skills project) (2015–2018)*, Калчърс интерактив представи своята практика за работа на база младежки култури на партньорите по проекта, които след това я приспособиха към своите собствени ресурси и среда. Един партньор прилага подобна концепция в циркова педагогика, друг я прилага в училище в уникална образователна програма. Като

* Проектът Европейски проект за честни умения е финансиран от Европейската Комисия по програмата ISEC. Освен всичко друго, тя имаше за цел изграждането на умения сред младежките работници в предотвратяване на десния екстремизъм и укрепване на демокрацията и правата на човека (виж europeanfairskills.eu).

цяло, практиката показва широк спектър от възможности, а опитът на Калчърс интерактив с нея е положителен.

Условия за преносимост на практиката

Практиката за работа с младежи на база младежки култури е разработена преди повече от десетилетие и оттогава е пренесен в различни региони и работна среда в Германия и Европа. От съображения за осигуряване на качество Калчърс интерактив въведе тристепенен трансфер. Първо, заинтересованите фасилитатори преминават 5-дневен курс за обучение, който съчетава теоретични знания за груповата омраза, десния екстремизъм, правата на човека и демократичните ценности; обучение по неформални подходи на гражданското образование; и практически дейности как да се използват младежките култури и социалните медии като подход за образователни дейности с ниски прагове на изисквания в училищата и организациите за младежка работа. След това обучаващите се настаняват и помагат в семинар, воден от опитни обучители преди третата и последна стъпка, в която съвместно водят собствените си семинари/обучения. По този начин Калчърс интерактив е обучила повече от 100 фасилитатори и вече може да предлага семинари за работа с младежи на база младежки култури на училища и младежки клубове в цяла Германия.

В допълнение към тези степени на обучение, Калчърс интерактив разработи и формат на обучение за младежки работници, преподаватели и други практикуващи, които искат да използват образователния и творчески потенциал на младежките култури в ежедневната си работа. Наричани обучения за „честни умения“, практикуващите се запознават с ключови елементи и дейности на младежката културна работа и необходимите теоретични и методологически знания за тяхното прилагане. Те учат напр. как да

използват рап песни като част от учебната програма на училището или видео сесия в YouTube в младежки център, за да се генерира обмен на идеи по важни обществено-политически въпроси, които вълнуват младите хора.

В проекта за европейски „честни умения“ (European Fair Skills project) работата на база младежки култури беше прехвърлена на практикуващи в Чехия, Унгария и Словакия. След това тези практикуващи провеждаха свои собствени ателиета по рап, група или улично изкуство в местни младежки клубове или с ученици. В Унгария част от дейностите и подходите от работата на база младежка култура на Калчърс интерактив успешно се комбинират с подходите на техните социални циркови работилници.

Изисквания за изпълнение

Двама обучители на семинар за модерирание и тематично планиране. Единият трябва да има опит в гражданското образование; другият трябва да има знания и умения в сферата на младежките култури или (социалните) медии. И двамата трябва да бъдат добре запознати с процесно-ориентирана работа с млади хора, включително да имат опит в структуриране и планиране на дейности, в използване на различни методи за различни теми и да умеят да реагират на груповата динамика, която може да възникне.

Препоръчителният максимален брой участници на семинар е 8-15 души.

Оборудването, необходимо за семинара, зависи от практическата част и избраната младежка култура или медии. Някои от най-често срещаните теми и специфични изисквания за провеждане на семинари, които екипът на Калчърс интерактив води, включват скейтбордове и открито пространство за практикуване на семинари

за скейтборд; химикалки, хартия и музикално оборудване за рап семинари; хартия и химикалки за чернови, спрейове, платна или стена за улични арт работилници; и проектор, камери, микрофони, осветление и програма за редактиране на видео за работилници в YouTube.

В зависимост от обхвата на планираните дейности, продължителността на семинара започва от пет часа, но може да продължи до няколко дни за серия от работилници.

Групова работа посредством разкази от първо лице

Калчърс интерактив.,
Германия

Ключови думи

Разказвателно-биографичен подход, отворен процес, диалог, лични и емоционални измерения на груповата омраза, първична и вторична превенция, неформално образование в училищата

Цели

Основната цел на практиката на груповата работа в училищата посредством разкази от първо лице е да укрепи демократичните ценности и процеси сред младите хора и по този начин да предотврати всички форми на нетолерантност, групова омраза, насилие и изповядване на крайно десни идеологии. В светлината

на високата степен на поляризация в обществото днес, подходът преследва две взаимно свързани групи от цели:

1. Чрез споделяне, слушане и обмен на мисли и личен опит в безопасна обстановка, груповата работа посредством разкази от първо лице подобрява социалните умения и емоционалната интелигентност на юношите и младите хора. По-специално, тази групова работа повишава способността на младите хора да изразяват своите индивидуални възгледи и преживявания, да изграждат доверие и взаимоотношения и с уважение да водят диалог с другите, дори ако са от изключително различен произход и имат различни възгледи. Практиката също създава предпоставки за самостоятелна ефективност, тъй като историите и перспективите на участниците биват чути и оценени.
2. Разговаряйки по важни теми от лична гледна точка, груповата работа посредством разкази от първо лице засилва демократичните ценности и ценности като правата на човека, възпроизвежда модели на демократични процеси в групите и адресира проблеми като нетолерантността, дискриминацията, нагласите на групова омраза или на десен екстремизъм. Участниците се насърчават да разсъждават върху тези импулси и върху техните основни мотиви и личен опит, което често води до повишаване на самосъзнанието на участниците, както по отношение на мизантропски нагласи, така по отношение на демократично мислене.

Целева публика

Основната целева група в груповата работа посредством разкази от първо лице в училищата са младите хора в средните училища на възраст от 13 до 18-годишна възраст. Практиката е предназначена

да се провежда в смесени групи, включително с млади хора от различен социален и демографски произход. Подходът може да бъде приложен и в начални училища, университети или в места или клубове за работа с младежи с минимални адаптации в условията за работа.

Втората целева група са учителите и директорите на училищата, които не могат да модерират или да участват в самите групи, поради съображения за поверителност. Необходимо е, обаче, тези участници да бъдат редовно информирани за методологията и ключовите теми на груповата работа, за да могат да подкрепят процеса и да адаптират по-добре уроците си, за да адресират теми, които се появяват в груповите разговори.

Общо описание на практиката

Груповата работа посредством разкази от първо лице осигурява безопасна среда в училищата и дава възможност на подрастващите да говорят свободно за това, което чувстват, че е важно за тях, както в личния, така и в техния социален живот в училище. Класовете от 20-30 ученици се разделят на две групи, всяка от които, се модерират от двама външни фасилитатори, обучени в интервю посредством разговор и групова динамика. Тези групи се събират веднъж седмично в продължение на поне половината от учебната година като част от редовната учебна програма. Фасилитаторите не налагат теми, а вместо това се стремят да създадат и поддържат безопасна и поверителна среда. Освен това, те насърчават участниците да споделят опит и наблюдения от първа ръка в разказвателен режим на разговор. Внедряването на практиката в редица училища показва, че дори и без зададена тема, много от личните проблеми, с които подрастващите се занимават в своите групи, засягат актуални обществени теми, които са част от програмата за превенция на Калчърс интерактив и от учебната

програма. Като се има предвид, че разглежданите теми са вдъхновени от биографиите и ежедневието на участниците, ползата и уместността за тях се оценяват с много по-висок коефициент.

Тъй като темите, обсъждани в двете групи, не могат да бъдат предсказани предварително, трети фасилитатор е домакин на зона за тайм-аут, в която участниците могат да влязат, ако се чувстват претоварени от определена тема или груповата динамика или ако искат да споделят проблем и да се опитат да го преодолеят, без да ангажират вниманието на цялата група. По всяко време груповите фасилитатори могат да поканят или пренасочат ученици, които непрекъснато затрудняват разговорите в открития групов разговор към зоната за тайм-аут, където третият фасилитатор може да проучи причините за тяхното поведение в разговор лично с тях. В този случай целта на работата на фасилитатора е да установи какви са дефицитите и какво точно е необходимо да се направи, за да може ученикът, създаващ проблеми, да се присъедини отново към редовната си група.

Докато много други образователни дейности дават приоритет на информацията и дебатите, основаващи се на рационална аргументация, груповата работа посредством разкази от първо лице изместват фокуса към разговор и слушане на лични истории и субективни наблюдения. Това помага на участниците да изследват и разсъждават върху основни лични преживявания и биографични фактори, които формират техните мнения и - в някои случаи - предизвикват нетърпимост или групова омраза. Освен това, разговорът под формата на разкази е начин на взаимодействие, който дава възможност на хора със силно различаващи се възгледи да развият доверие и по-голямо разбиране един към друг. Това предразполага участниците към едно автентично и по-задълбочено обсъждане на теми, които в противен случай

биха провокирали само кратка и разгорещена конфронтация по противоположни въпроси.

Методологически груповата работа се опира на установените области на наративната психология, биографичните изследвания и груповата динамична терапия. Използването ѝ в превенцията се основава на констатацията, че безопасно модерираният процес на споделяне и изследване на индивидуалния опит и разказването на лични истории може да предизвика задълбочено размишление откъде идват текущите поведение и нагласи, дали те трябва да бъдат променени и как това може да се направи. Освен че засилва социалните умения и самоувереността, подобно задълбочено разказване, също така, ефективно засилва разбирането за демократичните ценности и права на човека и предизвиква размисъл над проявата на предразсъдъци и нагласи на нетърпимост или групова омраза у участниците.

Опит и оценка

Груповата работа посредством разкази от първо лице е била тествана и оценявана в няколко училища в Източна Германия. Съществуващите резултати от оценката показват, че повечето от участниците в групите са постигнали всичките си цели за подобряване на социалните си умения (основно чрез диалог посредством разкази от първо лице), за засилване на положително отношение към демократичните ценности, за повишаване на разбирането им за правата на човека и за предотвратяване на нагласите им за групова омраза. Фасилитаторите на Калчърс интерактив, всички от които имат опит в неформалното образование, са съгласни, че този подход е подходящ за достигане до млади хора, които са или маргинализирани, или които споделят радикални възгледи. Освен това, фасилитаторите на Калчърс интерактив

са заявили, че груповата работа посредством разкази от първо лице им позволява да водят честен диалог, който не са смятали за възможен в по-традиционни и теоретични антидискриминационни формати.

Важно е управата на участващите училища да е наясно с факта, че този подход не функционира като незабавно разрешаване на конфликти или като обучение за справяне с агресията в училище. В ранните фази съществуващите конфликти могат дори да се засилят, тъй като те са открито част от групата; въпреки това, тези конфликти могат да бъдат устойчиво потушени, след като се споделят различни свързани гледни точки и се обмени опит по време на целия групов процес. Екипът на Калчърс интерактив е разработил допълнителен начин за интервенция, предназначен да се справи с по-широки конфликти в училището. Те могат да възникнат в групите, но не могат да се управляват и потушат в достатъчна степен на ниво група. Модулът използва повествователно-биографични и медиационни техники, подобни на основната практика на групова работа посредством разкази от първо лице.

Условия за преносимост на практиката

Подходът е успешно приложен в различни немски региони. За тази цел Калчърс интерактив мобилизира кръг от местни обучители с предишен опит в модерация на групи от юноши и млади хора, в образователни, в медиаторски практики и впоследствие ги обучава да провеждат разказвателно-биографични интервюта и как да спомагат диалога в групов обстановка. При прилагането на подхода за първи път в местните училища беше от съществено значение тези обучители да имат постоянно достъп до консултиране, надзор и обмен с опитни фасилитатори. Методологията на този подход е доста необичайна за повечето фасилитатори и когато

успеят да изградят връзка с участниците, той има потенциал да разкрие дълбоко лични истории или изповеди.

Подходът също успешно е пренесен в основните училища в Германия. В този контекст се оказва полезно да се погрижим за по-високите (физически) енергийни нива на 8 до 10-годишните. Това е постигнато чрез добавяне на кратки физически активности и упражнения за повишаване на концентрацията към разказа и диалога, тъй като тази целева група е по-малко свикнала да води по-дълги разговори, в сравнение с по-големите.

Работата на групите в училищата беше представена на европейски младежки работници на две срещина работната група „Образование“ на мрежата за борба с радикализацията на Европейската комисия (RAN). Впоследствие беше включен в сборника за подходи и практики на RAN.

Изисквания за изпълнение

Груповата работа посредством разкази от първо лице трябва да се изпълнява като част от редовната учебна програма за период от поне един учебен семестър в 45-минутен времеви интервал всяка седмица. По принцип е лесно да се удължи продължителността на групите, но съкращаването на периода не се препоръчва, особено на период по-кратък от шест седмици. Настоящата практика изисква най-малко три стаи, две от които трябва да могат спокойно да побират кръг от столове за 10-15 ученици. В идеалния случай трябва да има две малки допълнителни помещения или обозначени зони в помещенията на училището, за да можете да разделите групата на две подгрупи за определен период от време в рамките на сесията.

Изпълнението на груповата работа посредством разкази от първо лице в един клас от 20-30 ученика изисква пет фасилитатора (двама за група и един за зоната за тайм-аут). Същият екип от

фасилитатори не трябва да работи в повече от две поредни занятия на ден. Обучителите могат да имат разнообразен предишен професионален опит, но те задължително трябва да имат предишен опит във воденето/фасилитирането на групи от млади хора. Те трябва да участват в двудневно обучение за водене/фасилитиране на групи в рамките на груповата работа посредством разкази от първо лице. По време на прилагането на практиката на фасилитаторите трябва да се предостави възможност да упражняват редовен надзор, да имат възможност да провеждат индивидуални сесии за по-задълбочено проучване и да участват в партньорски консултации, основани на конкретния случай, ако е необходимо.

От решаващо значение е класните учители на класовете, в които се провежда практиката, да бъдат редовно информирани за основните теми и груповата динамика, за да са в течение. Екипът на Калчърс интерактив препоръчва това да се прави двуседмично. При този процес трябва да се спазва анонимност, за да се запази поверителността на участниците. Информирането на учителите в класовете им позволява да структурират уроците си по начин, който отразява напредъка на групата, като едновременно с това не позволява на учителите да се чувстват изключени или отчуждени от груповата работа.

Практика на себеотстояване и дейности за управление на гнева

Ратолест Бърно,
Чехия

Ключови думи

Себеотстояване, управление на гнева, управление на конфликти, самосъзнание, съсредоточеност

Цели

Тази дейност е фокусирана главно върху извеждане на преден план на самоконтрола. Упражненията помагат на участниците да разберат собствените си емоции и реакции в конфликтни ситуации. Практиката ги насърчава да обмислят собствените си стратегии за справяне с проблеми и им помага да разберат

нуждите си. Размишлявайки, участниците в идеалния случай също получават по-добро разбиране за отношението им към различията между хората. Тази дейност обяснява динамиката на конфликта и предоставя на участниците възможност да научат себеотстояващи стратегии за справяне, които могат да прилагат в конфликтни ситуации. И накрая, участниците могат да научат и различни стратегии за освобождаване от гняв.

Целева публика

Целевата група на тази дейност е доста широка. Тя може да се състои от юноши и млади хора, независимо от техния произход, възраст, пол или друга демографска информация. Обичайната целева група на Ратолест Бърно, организацията, разработила и изпробвала тази практика, са деца и младежи на възраст между 9-18 години с криминално досие или които са изложени на риск от извършване на престъпление. Много от тях имат история на насилие, бързо губят контрол над емоциите си или им липсва увереност при общуване с връстниците си. Те често идват от нефункционални семейства, което означава, че тяхната група връстници е средата, с която най-тясно се идентифицират. Поради това те по-лесно оказват натиск над връстници и не могат да кажат „не“ на приятелите си, както могат другите връстници от социално функциониращи семейства.

Общо описание на практиката

Тази практика се състои от набор от дейности, които могат да се използват поотделно или като цяла програма. При извършване на всички дейности се препоръчва следния ред:

1. Ролеви игри в конфликтни ситуации

.....

Участниците са помолени да играят ролеви конфликти, които правдоподобно биха могли да възникнат в живота им. Някои стандартни примери включват конфликти с родители, приятели, непознати или с учители. Модераторите трябва да са готови да работят както с често срещани конфликтни ситуации, така и с индивидуални конфликтни ситуации на участниците. Впоследствие участниците представят обичайната си реакция в тези ситуации. След това те трябва да се опитат да обмислят как биха могли да разрешат ситуацията по ненасилствен начин, като все още се придържат към това, което искат или трябва да постигнат в ситуацията (без атака или оттегляне). Останалите участници (действащи като публика) могат след това да дадат свои собствени предложения за това как актьорите биха могли да реагират алтернативно. Събирайки тези предложения, модераторите могат да създадат списък с предложения за това как участниците да отстояват себе си - напр. по справедлив начин, без насилие, без компромиси - и как да се успокои напрежението в ситуацията, за да се подобрят или се поддържат нормални отношенията между участващите страни.

2. Провокация и управление на гнева

.....

По време на пилотната фаза на тази практика много от участниците често изтъкват, че се случва да са обзети от гняв и не желаят или не могат да контролират емоциите си, дори в конфликтни ситуации, които биха предпочели да разрешат себеутвърдително. Следващият пример за симулация на провокация е този, който се оказа полезен за Ратолест Бърно, но условията и границите на успеха ще варират от група до група и може да се наложи индивидуална адаптация.

Един участник е помолен да построи кула с дървени блокове. Докато работи, останалите участници се опитват да го провокират по всякакъв начин, с изключение на физически контакт. Това се случва в ясно обозначено пространство на пода. Тяхната цел е да разсеят строителя да си свърши работата и провокация може да се случи само в това пространство. След всеки кръг цялата група преминава от маркираното (игралното) пространство към безопасното пространство, в което се прилагат стандартните обществени норми и правила. Тази втора част от дейността е също толкова важна, колкото първата. След това всеки участник може да помисли върху натрупания опит. Когато провеждате тази дейност, участниците трябва да се съсредоточат върху ефектите, които провокативните коментари са имали, как тези коментари са се отразили върху способността на строителя да изпълни задачата и какво чувстват участниците в различните етапи от дейността.

Основната цел на дейността е да покаже колко бързо човек може да загуби контрол над ситуацията, когато е провокиран. Обсъждайки различни примери от собствения живот на участниците, модераторите трябва да подчертаят, че никой не бива да бъде подлаган на ненужен стрес, да потисне гнева си или да се преструва, че нищо не се е случило. Модераторите трябва също да подчертаят, че разбирането на собствения гняв е от ключово значение. Гневът сам по себе си не е лош, но човек трябва да се научи как да го освобождава, без да наранява себе си или другите.

3. Мониторинг на гнева

.....

Всяка част от тази дейност е придружена от дискусия. Тази дейност започва с мозъчна атака на участниците какво ги ядосва. След това споделят своя опит с провокации с останалата част от групата.

Тази дейност изисква основно ниво на доверие в групата по същия начин, както е в предишната дейност.

Участниците могат да се запитат: Как се проявява гневът ми? Модераторите трябва да предоставят списък, показващ различни начини, по които това се случва. Освен да идентифицират как се проявява гневът им, участниците също трябва да оценят нивата на контрол, които имат над гнева си, когато се чувстват по даден начин и да ги категоризират в едно от трите нива. След това те трябва да запишат минимум две мисли, които имат, когато се ядосат. Тези мисли трябва да отговорят на следните въпроси: Какво чувам в главата си, когато съм ядосан? Какво мога да направя, за да управлявам гнева си?

Участниците могат първо да обсъдят своите стратегии за справяне по двойки, преди да ги споделят с цялата група. Те могат да създадат заедно списък на стратегии за справяне, които работят за тях и върху които могат да надграждат.

4. Съсредоточеност

.....

Докато пилотира тази практика, Ратолест Бърно представи на участниците си прост инструмент за поддържане на вниманието. Тази проста релаксация и концентрация се фокусира върху дишането и усъвършенства уменията да бъдете способни във всяка ситуация, да осъзнавате какво се случва и да вземате внимателно решение за своите действия. Той беше добре приет, когато беше описан като техника, която специалните сили, елитните бойци и монасите от Шаолин използват преди действието. Тя може да бъде представена и като предизвикателство: Може ли участниците да упражняват пълен контрол над себе си в продължение на 3 минути? 5 минути? 10 минути? Тази техника обикновено работи най-добре, когато се практикува при минимум 3 групови сесии. Модераторите

трябва да насърчават участниците да упражняват тази техника у дома, в училище или където пожелаят на друго място. Размишляването и насърчаването на напредъка обикновено води до по-голяма уравновесеност.

Опит и оценка

1. Ролеви игри в конфликтни ситуации

.....

Тази дейност зависи много от биографиите на участниците. От решаващо значение е модераторите да отделят достатъчно внимание на приспособяването и подготовката на работното пространство. Участниците се нуждаят от достатъчно време, открита дискусия и естествена любознателност от страна на модераторите, за да могат участниците да създадат свои собствени спомени и да споделят собствения си опит. Работата в по-малки групи от около 4-6 участници обикновено води до най-добри резултати, тъй като тази група позволява на участниците да бъдат по-отворени и да участват в ролевата игра. Модераторите също могат да участват, особено в случаите, когато авторитетът играе ключова роля в историята.

Акцентът трябва да бъде поставен върху разиграване на ролевата игра в различни ситуации, за да се експериментират различни стратегии. Всеки участник трябва да може да разиграе стратегия, която се различава от обичайните му реакции. Модераторите трябва активно да насърчават участниците да изпробват различни стратегии. От първостепенно значение е да се уверите, че всеки участник разбира кога се нуждае от почивка от ролевата игра или да му се даде възможност да се откаже ако чувства, че вече не е в състояние да се справи.

2. Провокация и управление на гнева

От решаващо значение е да се уверите, че всеки участник разбира кога има нужда от почивка от ролевата игра или ако чувства, че вече не е в състояние да се справи, да има възможност да се откаже. В случай, че участниците се чувстват неудобно да участват в провокациите, вместо това модератор може да поеме тази роля. В този случай другият (другите) модератор (модератори) трябва да проследи(ят) процеса на размисъл и да стимулира(т) дискусията сред участниците.

Дискусията след симулацията е от решаващо значение и всеки участник трябва да има достатъчно време за това. Модераторите трябва да контролират дискусията и да предоставят на участниците достатъчно пространство, за да споделят преживяването, като същевременно размишляват върху емоциите си. Правилото да не се използва физическо

насилие също е от изключително значение. Трябва да се наблегне на разликата между зоната на провокация и общата зона и факта, че за тези две области се прилагат различни правила.

3. Мониторинг на гнева

.....

Всеки участник трябва да има достатъчно време и пространство, за да помисли как гневът му/й се проявява индивидуално. Модераторите могат да улеснят диалога с отделните участници относно различни показатели. Полезно е да има изготвен списък с показатели за тези, които не могат да идентифицират своите. Това може да бъде особено полезно за по-младите участници. Дискусията за различните симптоми на гняв може да бъде повече или по-малко задълбочена в зависимост от възрастта и възможностите на участниците в тази интензивна дейност. Трябва да се наблегне на обяснението как гневът се усилва. Това е необходимо, за да могат участниците да разсъждават върху собственото си поведение.

Участниците могат да се обогатят и вдъхновяват взаимно със собствените си стратегии за справяне. Ако напредъкът е бавен, модераторите могат да дадат предложения. Те трябва да насърчават участниците да изберат нова стратегия, която биха искали да опитат. Да се научиш да се справяш с гнева си не може да бъде постигнато в рамките на една сесия. Следователно, от решаващо значение е участниците, които прилагат своите стратегии в реалния живот, да имат възможност да размишляват върху опита си. Следователно, тази дейност е по-подходяща за групи, които се срещат редовно.

4. Съсредоточеност

.....

В групи с по-млади участници тази дейност работи най-добре, когато се представя като предизвикателство. Причината е, че това прави участниците по-заинтересовани и мотивирани в началото на

заниманието. Това предизвикателство не трябва да се представя като средство за релаксация. Участниците трябва също така да имат възможността да се въздържат или да напуснат стаята по всяко време, особено ако смятат, че вече не могат да мълчат. Тази дейност може да се извършва многократно.

Условия за преносимост на практиката

Тази практика показва висок потенциал за приложение при работа с младежи. Докато пилотира практиката, Ратолест Бърно успя да прехвърли една от работилниците в младежки клуб. Средите на младежките клубове обикновено са по-малко структурирани в сравнение с НПО средата от пилотната фаза, но практиката бе адаптирана, за да се постигнат целите на дейностите. В крайна сметка тя се провежда много добре главно поради близостта на темата до участниците и мотивацията им за участие.

Ратолест Бърно също успя да прехвърли част от тази дейност от своята пилотна фаза, където участниците се срещаха редовно в продължение на 2 часа групови сесии, на обучения на открито през уикенда, където голяма част от уикенда беше посветена на темата за управление на гнева. Отделянето на повече време за тези дейности беше много полезно, особено когато се разиграваха различни ролеви провокации и се експериментираше с различни стратегии за справяне.

Когато прилагате някоя от тези дейности, трябва да се отбележи, че най-важната част от всички е дискусиата. Размисълът произтича от уникалното преживяване на участниците. Модераторите трябва да могат да канят участниците да споделят своя опит, да задават водещи въпроси и да им дават възможност да използват опита и да прилагат своите открития в ежедневието си.

Изисквания за изпълнение

Продължителност

.....

Тези дейности се провеждат най-добре в две последователни сесии, въпреки че времетраенето може да варира значително, в зависимост от възрастта на участниците, груповата динамика, броя на участниците, колко дискусии са водени и тяхната продължителност. Следните времеви граници могат да послужат като ориентир за провеждане:

- Ролеви игри в конфликтни ситуации (40-60 минути)
- Провокация и управление на гнева (15 минути)
- Мониторинг на гнева (30-40 минути)
- Съсредоточеност (5-10 минути)

Подготовка

.....

- Ролеви игри в конфликтни ситуации – подготовка на различни роли за всеки участник, минимум една за всеки участник
- Провокация и управление на гнева – трябва пространството да се раздели на две и да се маркира игровото поле.
- Мониторинг на гнева – подготовка на формуляри за попълване с предложения за прояви на гняв

Оборудване

.....

- Провокация и управление на гнева – дървени кубчета или друг материал, от който участникът трябва да създаде някаква фигура
- Мониторинг на гнева – подготвени формуляри

Обучители

.....

Двама обучители за всяка дейност, ако групата се състои от участници с ниска степен на концентрация, се препоръчват 3-4 обучители

Брой на участниците

.....

3-10 (за всички дейности)

TRUTH

Истина или лъжа онлайн

Ратолест Бърно,
Чехия

Ключови думи

Социални мрежи, лъжлива информация, онлайн комуникация, сигурност, рискове в социалните мрежи, анонимност, истини и лъжи

Цели

Целта на практиката е да помогне на участниците да осъзнаят, че съдържанието, което срещат онлайн, не винаги може да е вярно. Практиката обучава участниците на принципите за оценка на това съдържание и дава насоки защо се създава фалшиво съдържание.

Допълнителна частична цел е да се покаже на участниците как те се представят онлайн (особено в социалните мрежи) и каква информация споделят, и че това може да има последствия и какви може да са тези последствия. Практиката, също така, подчертава рисковете, които анонимността крие в онлайн пространствата и какви предпазни мерки са необходими при работа с анонимността.

Целева публика

Целевата публика на тази практика са подрастващите и младите като цяло, особено тези, които използват социални мрежи. Аудиторията, която най-добре се занимава с тази практика, са млади хора с ниска степен на медийна грамотност или които не знаят за рисковете, които социалните мрежи и анонимността представляват онлайн.

Общо описание на практиката

Колективно тази практика се състои от няколко отделни дейности. Ако е необходимо, обаче, те могат да се проведат и независимо. Отделните дейности са съставени от две основни категории: Идентифициране на това, което е (не)вярно и „Създаване на фалшиво съдържание“; тяхното съдържание е следното:

1 Идентифициране на това, което е (не)вярно

Снимки

В тази дейност участниците разглеждат изображения, които показват необичайни неща. Някои изображения са фалшиви (например са променени от софтуер за редактиране на графики), докато други са истински. След това участниците трябва да решат дали изображението е фалшиво или истинско. Това може да се

направи поотделно или в групи, въпреки че спорът е от решаващо значение за успеха на дейността. Тази дейност е придружена от дискусия за това как да се разграничават фалшивите изображения от реалните. От съществено значение е да се обърне внимание и да се дискутират различните степени на фалшификация, които могат да бъдат приложени към изображенията. Корекциите могат да се извършват по различни и много сложни начини, което означава, че разпознаването на това, което е истинско и кое е невярно, често може да бъде трудно, ако не и невъзможно, без помощта на технологията. Подчертаването на необходимостта от този аспект е изключително важно при анализиране или разглеждане на определени медийни материали.

Текст

По същия начин, по който въпросът за автентичността на изображенията се разглежда в предишната дейност, тази дейност включва показване на участниците на няколко текста, някои от които са автентични, а някои от тях представят фалшива или модифицирана информация. В идеалния случай подготвените текстове трябва да бъдат интересни за участниците, както по съдържание, така и по форма. Текстовете трябва да отразяват подходящо ниво на трудност за възрастовия диапазон на участниците.

След това участниците трябва да решат заедно кои текстове смятат за истински и кои са измислени. По време на тази част от дейността е важно да се проблематизира факта, че е възможно да се срещнат модифицирани (нереалистични) снимки и текстове, особено в интернет. Дискусията по тези теми задължително трябва да се отнася и до това защо участниците смятат, че такива текстове са създадени на първо място. Може да се даде пример с усилията на установена медия с определена програма. Това може

да включва генериране на повече доходи, опит за оклеветяване или за изграждане на положителен имидж на политик, опит за насърчаване на определено мнение или политическа позиция или за заблуждаване на зрителите им с цел постигане на политическа печалба. Ако участниците имат собствен опит с модифицирано или подвеждащо медийно съдържание - особено в интернет и социалните мрежи - се препоръчва да бъдат насърчавани да ги споделят с групата (при условие, че им е удобно да го направят).

Ресурси за идентифициране на фалшиво съдържание (дейност по избор)

Ако тази конкретна тема е от особен интерес за участниците, се препоръчва те да бъдат запознати с уебсайтове, които събират най-много известни фалшиви доклади и обсъждат тяхната истинност. Участниците могат да ги прегледат и използват за оценка и потвърждаване или опровержение на истинността на съобщенията, които намират в интернет.

Някои уебсайтове за използване в Чехия включват:

- <https://manipulatori.cz/>
- <http://www.hoax.cz/hoax/>
- <http://nebudobet.cz/?cat=hoax>

2 Създаване на фалшиво съдържание

В тази дейност участниците ще се опитат да създадат собствено фалшиво копие, за да им се покаже колко трудно или лесно е да фалшифицират нещо достатъчно убедително, за да могат другите да го възприемат като истина. Те, също така, ще научат какви цели обслужва създаването на фалшиво съдържание и какво влияние има техният фалшив продукт върху другите.

Снимка

В първата фаза участниците ще бъдат помолени да направят редица свои снимки - под различни форми. Средно четири снимки са достатъчни. Една от снимките ще заснеме „истинската форма“ на участниците, напр. нередактирана снимка без никакви модификации. Други снимки ще бъдат модифицирани от участниците според собственото им въображение, така че да изглеждат толкова добри или необикновени, колкото искат. Може да се използва всяка налична програма за редактиране на графики. Когато пилотира този подход, Ратолест Бърно избра да използва мобилното приложение Snapchat и неговите филтри, тъй като клиентите му добре познаваха приложението и то е удобно за потребителите. Приложението позволява на потребителите лесно да ретушират лицето си, да коригират очите, носа или устата си и да добавят други функции към снимката като сърца, кучешки уши и др. Получената снимка може да е много далеч от реалния вид на обекта.

След като участниците са редактирали снимките си и са ги изтеглили от приложението, те могат да бъдат прехвърлени на компютър с всякакви средства, които са най-удобни. След това цялата група преглежда и оценява снимките - както модифицираните, така и оригиналните - заедно. Те могат да избират коя снимка или снимки харесват повече и кои биха предпочели да представят в социалните медии. След това всеки участник отпечатва избраната от тях снимка.

Профил във Фейсбук

На всеки участник се предоставя празен лист хартия, на който да представи своя профил във Фейсбук. Те могат да започнат, като прикачат снимката си към нея и след това създават и попълват листа хартия със собствено (фиктивно) съдържание. Участниците

могат да създадат в цялост съдържанието за своите профили, за да получат най-висока възвръщаемост. От този опит могат да се извлекат ползите и негативите. По време на заниманието модераторите могат да помолят участниците да споделят своите мисли за това, как могат да направят профила ангажиращ с другите. Вероятно ще говорят за това какво е да създадеш фалшив профил; някои от тях могат да споделят дали са имали предишен опит с това. Това може да премине в дискусии за вниманието на създателя към детайлите или достоверното впечатление, което профилът прави на другите.

С напредването на дейността участниците могат да харесват или коментират профилите си един на друг чрез залепващи се бележки. Това дава възможност на участниците да изпитат другите да реагират публично на създаденото от тях съдържание. Тази фаза трябва да бъде включена само ако участниците са способни да приемат мнението на други хора, особено противоречиви или отрицателни. Ако е ясно, че участниците могат да се справят с конфликта, модераторът (може и да са повече от един) може да въведе роля на „хейтър“. Хейтърът е отговорен за ненавистта и отрицателните реакции към профилите. Това може да се прояви чрез предоставяне на отрицателни или обидни коментари, обикновено насочени към самия човек. След като хейтърът реагира на няколко профила, членовете на групата като цяло могат да обсъдят как са се почувствали, след като са получили такива отрицателни коментари или като са видели как другите ги получават. Участниците също биха могли да споделят своя собствен опит с хейтър в сайтовете в социалните мрежи, ако желаят и се чувстват удобно да го направят. Акцентът може да бъде поставен върху факта, че фиктивното съдържание може да има последствия както за създателя, така и за потребителя.

Ако съставът и динамиката на групата го позволяват и няма риск някой да се обиди или да бъде засегнат негативно, има една последна стъпка в тази дейност. След като съберат профилите на участниците, модераторите казват на участниците, че тъй като участниците са поставили съдържание в обществено пространство (което е профил във Фейсбук), всеки, който има достъп до него, може да прави с него каквото пожелае. Модераторите могат да посочат, че ще направят нещо с профилите на участниците, което може да бъде неприятно за тях, напр. да ги окачат на прозореца на съседен магазин или да бъдат изпратени на родителите, приятелите на участниците и т.н. Това обикновено води до дискусия, в която участниците могат да изразят как биха се почувствали в тази ситуация. След това модераторите могат да разкрият, че не са имали никакви планове да злоупотребяват със събраните профили, но че това трябва да служи като напомняне, че със съдържанието, което потребителите качват на истинските си страници във Фейсбук, може да се злоупотреби или да се използва нерегламентирано

от други потребители по такъв начин, по който собственикът на потребителския профил вече да не може да упражни влияние.

3 Заключение

.....

За да завършат дейността, модераторите след това обобщават дейността или дейностите, които са провели с участниците. Те подчертават относителността на истината в онлайн контекста и необходимостта от критичен достъп до медийното съдържание и спазване на политиката за сигурност. Дейността във Фейсбук поставя особен акцент върху гарантирането, че участниците разбират как техните профили във Фейсбук могат да бъдат използвани от други хора и как те могат да коригират настройките за сигурност на своя профил, за да предотвратят злоупотреба или ползване на личните им данни.

Опит и оценка

По време на дейност 1 (Идентифициране на това, което е (не)вярно, темите за стереотипите и предразсъдъците могат да бъдат алтернативно или допълнително разгледани. По време на пилотната фаза на този подход, модераторите от Ратолест са имали опит с участници, които са правили изявления като „тази снимка е фалшива, защото ром никога няма да направи това“ като аргумент по време на дискусия за това дали снимките са фалшиви или истински. Това даде възможност да се обсъди връзката между опита на участниците и как се формират стереотипите. Коментари като този също дават възможност да се постави под въпрос дали тези видове изявления са надежден начин да решите дали нещо е фалшиво/реално и какви други източници могат да бъдат използвани.

По време на дейност 2 (Създаване на фалшиво съдържание) беше разгледана темата за това как хората се представят онлайн. Тук се разкри, че много участници не са свикнали да правят снимки без никакви филтри или модификации. Чувстваха се неудобно да гледат немодифицирани снимки на себе си и следователно не искаха да ги използват за какъвто и да е вид презентация; те последователно избираха снимки с филтри всеки път. Дискусия за чувствата, които участниците изпитват към външния си вид и какво виждат, че произтича от това. Това също даде възможност на модераторите да се изправят пред участниците с предизвикателството, че много филтри - често тези, които участниците харесват най-много - не могат да бъдат идентифицирани, без първо да са видели оригинала. В пилотните сесии на практиката това доведе до дискусия относно нормите на представяне и изява на участниците в тяхното обкръжение (онлайн).

Условия за преносимост на практиката

Тази практика има потенциал за широка преносимост. Дейността 1, в частност, може да бъде адаптирана според нуждите на модераторите. Съдържанието на снимките или текстът, използвани за идентифициране на автентичността на материала, могат да бъдат избрани в зависимост от демографските данни на участниците или темите, които модераторите биха искали да адресират. Препоръчва се съдържанието да е фокусирано върху конкретни явления. Практиката може да бъде прехвърлена и на по-млади участници (по-млади от 11 г.), но това задължително предполага предпоставки като установяване дали участниците имат споделен опит със социалните медии, дали разбират основите на функционирането на тези платформи или дали тази възрастова група въобще използва социални медии.

Изисквания за изпълнение

Груповите дискусии са абсолютно необходими, както по време, така и след всички дейности, представени по-горе. Те трябва да се съсредоточат главно върху начина, по който участниците преживяват и разбират ситуациите, в които попадат. Препоръчва се, когато е възможно, опитът на участниците да бъде включен директно в дейността и да се използва като начин за определяне на начина, по който дейностите протичат.

От първостепенно значение е участниците да участват активно като споделят собствените си идеи и очаквания в отделните дейности.

Продължителност

.....

Дейност 1 – Идентифициране на това, което е (не)вярно: 30-60 минути в зависимост от броя на участниците и интереса им към темата.

Дейност 2 – Създаване на фалшиво съдържание: Приблизително 120 минути общо. 30 минути за фотосесията; 20-30 минути за редактиране, печат и оценка на снимки; 60 минути за профилите във Фейсбук и дискусия; 10 минути за заключение и оценка.

Подготовка

.....

Проучване за намиране на снимки и текстове, които са интригуващи за участниците. Определяне кои от тях са истински/фалшиви. Трудността на текстовете и снимките може да бъде съобразена така, че да пасне на участниците. Опит и разбиране/умения по програми или приложения за модификация на снимки.

Оборудване

.....

- готови за използване изображения и текстове (фалшиви и истински);
- празни листовے хартия;
- химикалки и цветни моливи;
- компютър/лаптоп и принтер;
- смартфон или камера;
- програма/приложение за редактиране на снимки; и
- мин. двама обучители, запознати или обучени в управлението на дейността.

Брой участници

.....

2–6 (на възраст между 11 и 18)

В какъв контекст е изпробвана практиката?

.....

Ратолест Бърно провежда тези дейности редовно със своите млади хора от младежкия си клуб (на възраст 11-18 години). Практиката се прилага винаги, когато ситуацията изисква това. Клиентите на младежкия клуб често говорят за социалните медии в различен контекст и споделят за истините и лъжите, които срещат в онлайн пространството.

Допълнителна информация

.....

В края на Дейност 2 е важно отново да се посочат причините за извършване на дейността. Участниците трябва да се научат как да администрират своите профили и данни безопасно и да разберат, че това е от решаващо значение. Препоръчва се също Дейност 2 да

съдържа няколко почивки (например, при изтегляне на снимки от интернет).

За да се гарантира спазването на регламента за защита на данните, ще е необходимо подписано одобрение от участниците, за да се запазят снимките, направени по време на Дейност 2. В противен случай, те ще трябва да бъдат изтрети, когато дейността приключи.

Журналистически умения

ИМКА Добрич,
България

Ключови думи

Медийна грамотност, фалшиви новини, демокрация в дигиталното пространство, журналистически умения за предотвратяване на дискриминация и реч на омразата онлайн и офлайн

Цели

Целта на практиката за придобиване на журналистически умения е да повиши осведомеността сред подрастващите, младите хора и младежките работници относно ролята на медиите и наративите, отнасящи се до теми като речта на омразата, национализма,

дискриминацията, расизма, хомофобията и други свързани теми. Практиката за придобиване на журналистически умения има за цел да овласти подрастващите, младежите и младежките работници, като ги обучава на журналистически умения. Тези умения помагат както да се идентифицират фалшиви новини, така и да се повиши медийната грамотност и знанията на хората за медиите. Целта на преподаването на тези умения е и да се разработват повече текстове и ПР материали и да се разпространяват положителни новини за стимулиране на толерантност. С придобиването на медийни и повествователни умения и с повишаването на знанията относно дискриминацията и речта на омразата както в онлайн, така и в офлайн пространството, подрастващите и младите хора проявяват все повече критично мислене и разширяват своите знания и осведоменост за медийните практики в други държави и ролята, която медиите играят във връзка с национализма.

Чрез обсъждане и „създаване“ на фалшиви новини онлайн с помощта на онлайн инструменти и игри, подходът за придобиване на журналистически умения повишава осведомеността за заплахите, които представляват фалшивите новини. Подходът също така учи как да различаваме фалшивите от реалните новини. Практиката повишава осведомеността и увеличава възможностите за участие на младите хора по теми като толерантност, социално включване, младежко участие, борба с дискриминацията – предоставя включително средства за активно гражданско участие в медиите. Преди всичко, основната цел на практиката за придобиване на журналистически умения е не само да обучи младите хора на умения, към които те могат да прибегват през целия си живот, но и да ги осведоми и алармира за евентуални актове на насилие, реч на омраза или за различни видове дискриминация – онлайн и офлайн и как да се справят с тях.

Целева публика

Настоящата добра практика за придобиване на журналистически умения е подходяща за подрастващите и младите хора. Предишен журналистически опит е от полза, но не се изисква задължително, тъй като практиката работи добре с участници, както с, така и без предишен опит в журналистиката. Практиката се препоръчва за участници на възраст между 12 и 23 години. Практиката е полезна и за младежките работници.

В зависимост от нивото на интерес и предишен опит на участниците могат да се разработят и прилагат различни подходи, напр. журналистически умения за начинаещи, на средно ниво или за напреднали. Някои от упражненията за журналистически умения могат да бъдат адаптирани и прилагани към други програми за превенция, които не са специално фокусирани върху медийната грамотност, а по-скоро се занимават с теми като младежко участие, демокрация, социални медии, дигитализация, реч на омразата, права на човека или дискриминация.

Общо описание на практиката

Практиката за придобиване на журналистически умения включва поредица от семинари и упражнения за видове медии, комуникационни умения и основни и задълбочени познания по журналистика. Упражненията включват изучаване на статии, практикуване на писмени, устни, аргументационни умения (за и против определена теза), както и интерактивни групови подходи в условия на конкуренция (напр. между отбори). Участниците се учат на провеждане на интервюта и репортерство и имат възможност да се интервюират взаимно. В рамките на проекта Превантивна мрежа на Централна и Източна Европа (CEE Prevent Net) темите за речта на омразата, дискриминацията и национализма служат като

акценти в изучаването на ролята на медиите с цел изграждане на устойчивост и противодействие на тези явления – изучават се, например, частни и публични медии, медии в защита на леви или десни идеологии и др. Опитът, примерите и знанията за характеристиките на собствената социална, политическа или публична среда на национално ниво (особено когато обучителният процес се провежда в международна обстановка) служат като предимство в работния и учебен процес и водят до полезен обмен между участниците от различни държави. Задълбоченият подход включва усвояване на умения за аргументация по време на дебат. Участниците имат възможност да изпитат един вид структуриран дебат. Това им позволява да мислят критично и да научат какво означава да обсъждат горещи теми или как да защитават мнение, което не е задължително те да споделят. Семинарът дава незабавни и осезаеми резултати - напр. интервюта, визуални и писмени материали, които могат да бъдат разпространявани допълнително.

Участниците могат, също така, да видят как се създават фалшиви новини. Те могат да изпробват онлайн игра за „производство“ на фалшиви новини и да се учат в игрова среда. За да се насърчи конкуренцията и да се повиши мотивацията на участниците, групата може да бъде разделена на два отбора и фасилитаторът може да сравнява резултатите, „харесванията“ и окончателните „приходи“ на двата отбора от онлайн играта. Изпробването на тази игра може да покаже кой екип е произвел „по-добри“ фалшиви новини и защо. Играта обикновено се предхожда от размисли и обсъждане на това как фалшивите новини могат да се разпространят много бързо и защо. Участниците научават как да разграничават истинските от фалшивите новини и дезинформацията с умисъл от тази безумисъл. След като играят онлайн играта, участниците могат да бъдат изложени на примери за реални и фалшиви новини от последните десет години. Това може да бъде последвано от по-задълбочен анализ и разсъждения за това кои истории са реални и кои не.

Експериментирайки с журналистиката, подрастващите и младите хора често осъзнават по-добре каква роля играят медиите и доколко те могат да повлияят на начина на мислене, на емоциите, поведението и мнението на обществото. Подходът осигурява също пространство за самостоятелно обучение. Участниците могат да научат какъв стил на комуникация използват, да научат повече за самите себе си като дали са екстроверти или интроверти и какъв журналистически подход или каква журналистическа работа може да им подхожда най-много в случай, че биха искали да имат кариера в тази област. Методиката на работа предлага интерактивен подход към разбирането за ролята на медиите и връзката на журналистическата работа с теми като реч на омразата, национализъм и дискриминация. Подходът се основава на работа с медии и медиен анализ, разработване на кратки текстове, семантичен анализ, провеждане на интервюта, придобиване на основни умения за репортерство, дебати и писане. Задълбоченият подход включва по-подробно разглеждане и вникване в теми като

разследваща журналистика, принципи за увлекателно разказване на истории и изучаване на печатни медии, телевизия и онлайн журналистика. Натрупването на тези знания и умения често кара участниците да се чувстват по-уверени когато пишат, провеждат интервюта и говорят публично в техния живот занапред. Има и упражнения, които се фокусират върху комуникационните умения, или върху това как визуалните материали и разкази могат да повлияят на емоциите на читателя и как ефективно да се търсят и адресират различни целеви аудитории.

Общата цел е да се увеличи устойчивостта на младите хора към различни форми на нетърпимост (расизъм, сексизъм, хомо- и трансфобия, ксенофобия и др.), групова омраза и насилие в резултат на нетолерантност, включително насилствен екстремизъм. Чрез придобиване на основни журналистически умения, подрастващите и младите хора могат лесно да влязат в ролята на репортери и тази добра практика да доведе до реални промени в поведението, както и до овластяване на младите хора. Практиката предоставя на участниците конкретни инструменти за младежко участие и за превенция на речта на омразата. Подходът може да се съсредоточи върху общата превенция или по-конкретно върху определена целева група от млади хора в риск.

Подходът включва както работа онлайн, така и офлайн. Методиката представлява поредица от семинари и интерактивни упражнения, които изискват както работа самостоятелно, така и в екип. Подходът основно обхваща групова работа посредством интерактивни методи. Участниците не се нуждаят от предварителна подготовка, но би било от полза да имат първоначален интерес и основни познания за медиите и общественно-политическия живот. Те също трябва да могат да дават примери от собствените си страни или общности.

Опит и оценка

Като цяло подрастващите и младите хора първоначално най-много харесват и реагират особено добре на секцията за фалшивите новини. Освен това, участниците обикновено много лесно могат да вземат отношение по време на упражненията, защото са пряко свързани или в пряк контакт с множество медии по един или друг начин. Много от участниците в семинарите, организирани от ИМКА Добрич, съобщават, че придобитите умения са „важни умения за цял живот“, тъй като всеки един от тях може да се счита за репортер средно в най-малко две или три форми на (социални) медии. Огромна част от потребителите на социални медии публикуват снимки и информация за събития и коментират различни публикации; в същото време, много потребители активно се стремят да развият своята потребителска, читателска и зрителска общност. Консумацията на публични медии често кара хората да „репортерстват“ за актуални теми и текущи събития. Резултатите от оценката на практиката за придобиване на журналистически умения показват, че младите хора признават, че придобитите умения са от първостепенно значение за ежедневието им. Тази част от участниците, които са били жертви на дискриминация в техния живот преди това, признават, че се чувстват по-уверени, овластени и с много повече умения и готовност да се противопоставят на нетолерантността и насилието срещу рискови или маргинализирани деца и младежи.

Условия за преносимост на практиката

Тази практика може да се използва като универсален инструмент за повишаване на осведомеността относно медийната грамотност и журналистиката. Когато се използва за адресиране на конкретна тема или в рамките на програми за превенция,

напр. на дискриминацията, расизма, хомофобията или речта на омразата, тя може да послужи като ефективно средство за ранно откриване на дискриминация. Подходът може да служи и като метод за задълбочено изследване и обучение по конкретни теми, за повишаване на осведомеността или за овластяване на младите хора. Инструментариумът на практиката за придобиване на журналистически умения не само обогатява обучаемите, но и им предоставя конкретни работещи начини и умения за успешен ПР и застъпничество в полза на определена кауза.

Практиката е много полезна, когато запознавате младите хора с теми като демокрация и начини за овластяване на младите хора. Подходящ е и за работа с деца, юноши и младежки работници както в селските, така и в градските райони. Той е лесно преносим, универсален и може да бъде приложен без нужда от особена техническа поддръжка. Части от подхода - особено тези, които се фокусират върху репортерство, писане на бюлетини, визуализация на събития и провеждане на интервюта - също могат да бъдат приложени отделно в младежки обмени и обучения. Практиката дава възможност на младежите в риск да говорят по горещи теми или за лични проблеми. Подходът, също така, предоставя препоръки кои комуникационни канали, платформи и форми за изразяване младежите да използват, за да споделят своите нужди и мнения.

Добрата практика трябва да отчита таланта и интересите на обучаемия, за да може участниците да се възползват максимално и да използват времето си ефективно. Някои таланти, които предварително трябва да се вземат предвид, са: умение за креативно писане, опит с редактиране, фотографски, дигитални и комуникационни умения, задълбочен опит със социални медии или предишен журналистически опит. Последното е от решаващо значение при оценяване както на нивото на журналистическа компетентност на групата, така и на отделните участници. Ако

в групата има инфлуенсър от социалните медии, то той/тя е препоръчително да бъде помолен(а) да сподели за своя опит и умения в медията, в която са добри.

От изключително значение е индивидуалните обстоятелства, в които участниците живеят или които ги вълнуват, да бъдат взети предвид при работата с фалшиви новини. Примерите, избрани да илюстрират фалшиви и достоверни новини, трябва да са такива, към които участниците биха проявили интерес или които имат отношение към живота на младите. Ако групата съдържа учаци се с много различен опит в журналистиката, групата може да бъде разделена на две – едната част да е от начинаещи, а другата - на участници с предишен опит в сферата на журналистиката. Ако участниците са по-заинтересовани от социалните медии, упражненията могат да бъдат пригодени да се фокусират повече върху онлайн медиите. Ако групата предимно проявява интерес към конкретна тема като напр. спорт, може да са необходими някои допълнителни задълбочени изследвания и подготовка.

Изисквания за изпълнение

- Материали за писане - хартия, флипчарт, бележки за залепване, химикалки, маркери, тетрадки и баджове.
- Всеки участник може да се наложи да има телефон с опции за камера и рекордер (например за интервю между участниците).
- Списания и вестници на английски език (или на какъвто език е уместно за участниците).
- Онлайн играта за фалшиви новини "Fake it to make it"* изисква интернет връзка. Два компютъра позволяват групата да бъде разделена на състезаващи се отбори.
- Достъп до интернет.

* <http://www.fakeittomakeitgame.com/>

- Един или двама обучители с журналистически опит.
- Размерът на групата за предпочитане не трябва да надвишава 16 души, въпреки че упражненията са възможни и при по-големи групи.
- Пауър пойнт презентациите могат да улеснят работата и разясняването на упражненията.

Инструментариум и дейности

За начало всеки участник създава свой собствен журналистически бадж, което може да послужи като въведение в темата за различните видове медии.

Един от начините участниците да се научат да различават различните видове печатни медии е да им се предоставят различни вестници и списания и да се помолят участниците да ги групират в категории. След това те трябва да обсъдят разликите помежду им и напр. да отделят таблоидите и обяснят с какво точно се отличават. Друг подход би могъл да бъде участниците да групират медиите според основната сфера на интереси, тема, потребителски профили и т.н. Това упражнение въвежда участниците в основните умения за писане.

Умение за увлекателно разказване на история: Това упражнение започва с очертаване на основни насоки за разказване на една история и използване на основни въпроси, които помагат историята да се представи ясно. След това всеки участник трябва да бъде помолен да представи интригуващо заглавие за история от своя живот или общност, свързана с темата на семинара, напр. дискриминация в училище. Препоръчително е да се дадат основни насоки за това какво трябва да включва историята. След това участниците трябва да проведат интервюта лице в лице на принципа

на живи/човешки библиотеки.* Това упражнение дава възможност на участниците да се поставят в ролята на репортер, а след това и на човек, който е интервюиран. Препоръчително е упражнението да бъде последвано от дискусия.

Онлайн игра за създаване на фалшиви новини "Fake it to Make it": Тази игра демонстрира как функционират фалшивите новини онлайн и как и по какви причини те могат да се разпространят бързо в социалните медии.

Онлайн играта може да се играе поотделно или в група. Играта може да служи като инструмент за обяснение как да се идентифицират фалшивите новини като се демонстрира как реално възникват фалшивите новини и какви са основните насоки, които могат да се следват, за да се провери достоверността на дадена новина.

След като им бъде представен набор от истински и фалшиви новини/истории, участниците могат да бъдат помолени да преценят кои истории са реални и кои са фалшиви. Те трябва да представят аргументи в подкрепа на твърденията си. Това упражнение е най-добре да бъде последвано от дискусия върху направените аргументи.

Прегледът на примери за разследваща журналистика и провеждане на дискусия за уменията, необходими за едно успешно разследване, е лесен начин за ангажиране и насочване на вниманието на участниците по тази тема.

Участниците могат да бъдат помолени да създадат кратки писмени истории в рамките на предварително определен комуникационен канал и с конкретна аудитория. По този начин участниците могат да създадат нещо осезаемо за партньорска проверка и за разглеждане и обсъждане в по-голямата група. След това текста може да бъде редактиран или анализиран. Упражнението дава възможност на

* <https://ec.europa.eu/migrant-integration/intpract/living-library>

участниците да се включат както в индивидуална, така и в групова работа и да получат навременна обратна връзка.

Полезен инструмент за събиране на стандартизирана информация за участниците са тестовете за личностни умения. Те дават възможност за самооценка и могат да помогнат да се определи какъв тип личност е всеки обучаван, напр. екстроверт или интроверт. Тези тестове обикновено също показват какъв стил на комуникация използва даден човек.

Обучителна програма „Киберскаут“

ARC FUND

Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, България

Ключови думи

Онлайн рискове и предотвратяване на онлайн тормоз, отговорно поведение онлайн, обучение на връстници, безопасен интернет.

Цели

Мисията на обучителната програма „Киберскаут“ е да създаде общност от деца и младежи киберскаут^{*}, които демонстрират

^{*} Сертифицираният киберскаут е обучен ученик, който: 1) Дава пример за безопасно и отговорно поведение онлайн на своите връстници; 2) Съветва своите връстници при проблем в интернет; 3) Организира и провежда публични дейности, насочени към своите връстници.

осъзнато, отговорно и безопасно поведение и го популяризират сред своите връстници. Практиката помага на децата да разпознават рисковете в интернет, да овладяват стратегии за справяне с тези рискове, а също така ги запознава и със съществуващите възможности за докладване и получаване на помощ в случай на проблем. Децата се научават да съветват връстниците си как да действат при инцидент онлайн и къде да намерят допълнителна информация и материали за безопасно използване на интернет. Киберскаутите предават своите знания на връстниците си в неформална обстановка и организират дейности с тяхно участие по теми, свързани с безопасността в интернет и уменията за справяне с проблемни ситуации онлайн. Практиката се фокусира върху стратегии за превенция, повишаване на осведомеността, наред с дефиниране и възприемане на безопасно и отговорно поведение онлайн. Това не само увеличава устойчивостта на децата към онлайн изрази на омраза, но и им дава възможност да разпознават речта на омразата и да знаят как да я докладват на отговорните органи.

Целева публика

Целевата група обхваща ученици на възраст 11-12 години в български училища (петокласници). Практиката е насочена към всички деца от тази възрастова група, но критериите за подбор дават приоритет на училищата с ученици от уязвими социални групи. Практиката се прилага в България от 2015 година. До края на 2019 г. в двудневната обучителна програма са участвали над 1800 ученици. Още 3500 деца (на възраст 11-12 години) са взели участие в дейности за обучение на връстници, провеждани от вече сертифицирани киберскаути.

Общо описание на практиката

Както беше споменато по-горе, мисията на обучителната програма „Киберскаут“ е да създаде общност от деца и младежи киберскаути в цяла България, които демонстрират осъзнато, отговорно и безопасно поведение в интернет и го популяризират сред своите връстници. Сертифицираният киберскаут е преминал обучение ученик, който дава пример за безопасно и отговорно поведение онлайн в рамките на своята група връстници и е способен да им дава съвети и препоръки по въпроси, свързани с онлайн пространството. Киберскаутите организират и провеждат събития за популяризиране на темата за онлайн безопасността, както за широката публика, така и с адаптиран подход към собствената си група връстници.

Методиката на обучението е изградена върху принципите на автономност и учене чрез преживяване. Програмата се провежда в продължение на два последователни дни и включва по осем часа обучение на участниците всеки ден.

В първия ден на обучението, посредством подкрепяща среда и интерактивни методи, участниците поетапно се сблъскват с предизвикателства, свързани с основните рискове в онлайн пространството и с начините за справяне с тях. След всяко предизвикателство участниците разсъждават върху преживяването си и прилагат наученото във всеки следващ етап на обучението.

Киберскаутите получават следните знания:

- Как да проверят дали непознат онлайн е този, за когото се представя.
- Как да установят дали новият „приятел“ би могъл да е педофил или не.
- Къде и как да подадат сигнал, в случай че изпитат притеснение.

- Как да реагират при изнудване или онлайн тормоз.

През втория ден участниците използват натрупаните знания, за да влязат в ролята на киберскаути, като дават съвети на връстници и организират публични дейности в симулирани и контролирани ситуации. Методиката развива както тези практически умения, така и уменията за работа в екип и критичното мислене на участниците. Бъдещите киберскаути се подготвят чрез симулации и дискусии за три ключови роли:

- да бъдат пример за безопасно използване на интернет;
- да влязат в ролята на съветници и да подпомагат връстниците си;
- да достигат до връстниците си и да им предават знания.

Успешно преминалите през обучението киберскаути получават сертификат и имат възможност да участват в национално състезание с други киберскаути от цялата страна. Състезанието се състои в подготвяне и провеждане на дейности, насочени към връстници, свързани с онлайн рисковете и начините за справяне с тях. За да изпълнят своите инициативи, учениците се разделят на киберскаутски отряди, които се състезават един срещу друг. Специално жури излъчва трите най-добри дейности и участвалите в тях ученици се награждават по време на събитието „Ден за безопасен интернет“, което се провежда в София, България през февруари месец. Паралелно със състезанието отрядите получават възможност да участват в месечни мисии, чрез които допълнително усъвършенстват уменията си като киберскаути.

Комуникацията с всички отбори, които успешно са завършили обучението, се осъществява чрез затворени Фейсбук групи. Тези групи служат като форуми за споделяне на информация, свързана с нови онлайн рискове, и различни инициативи, събития и редовно провеждащи се мисии, в които киберскаутите могат да се включат.

Учениците имат достъп до тези затворени групи чрез акаунтите на своите родители или учители.

Опит и оценка

До края на 2018 г. над 1800 деца от приблизително 65 населени места в България участваха в програмата, а 3500 други деца бяха включени в киберскаутски дейности и инициативи. Положителна оценка за програмата дават училища от цялата страна и броят на запитванията за включване в програмата през последната година постоянно нараства.

Програмата „Киберскаут“ бе класирана на девето място в конкурса за Европейска награда за превенция на престъпността, проведен през декември 2017 година. Тя бе избрана да представлява България в конкурса на Европейската мрежа за превенция на престъпността (European Crime Prevention Network) в областта на онлайн безопасността. Програмата бе представена в рамките на конференцията на добрите практики, организирана от естонското председателство на Съвета на Европейския съюз в Талин. Секретариатът и Комисията за оценка на Европейската мрежа за превенция на престъпността обявиха инициативата като обучителна програма, която повишава ефективността на превенцията и подпомага работата на българската Гореща и Консултативна телефонна и чат линии, поддържани от Центъра за безопасен интернет, както и на полицейския отдел „Киберпрестъпност“, чиято цел, от своя страна, е предотвратяване и разкриване на сексуална експлоатация на деца онлайн.

Условия за преносимост на практиката

Практиката има широко разпространение, както в по-малки, така и в по-големи градове в България. През 2015 г. обученията по киберскаутство обхванаха ученици в Смолян, Видин, Кула, Белоградчик, Брегово, Шумен, Плевен, Милковица, Червен бряг, Търговище, Попово, Антоново, Омуртаг и Голямо Градище. През 2016 г. бяха обучени ученици в Божурище, Елена, Ахелой, Шабла, Панагюрище и Стара Загора. Програмата продължи успешно и през 2017 г. в Пазарджик, София, Оряхово, Свищов, Дългопол, Раковски, Радомир, Пловдив, Елена, Белозем и Кюстендил. През 2018 г. сертификати получиха и деца от София, Пловдив, Карлово, Калофер, Копревцица, Асеновград, Горна Оряховица, Кубрат, Ямбол, Добрич, Гоце Делчев, Брезница, Русе, Шумен, Търговище и Силистра. Петият сезон на обучителната програма „Киберскаут“ стартира в началото на 2019 г. До края на март, 300 ученици от Аксаково, София, Поповица, Пловдив, Елин Пелин, Враца, Монтана, Якоруда, Септември и Старо Оряхово се присъединиха към мрежата от киберскаути.

Програмата има потенциал за разпространение и на международно ниво. Необходимо условие е да се идентифицират правилно особеностите на местната среда, според които да бъдат въведени съответните промени в прилагането на програмата. Също така има възможност за прилагане на програмата и в контекста на работа с младежи, както и сред деца от възрастови групи, близки до оригинално избраната (например 9-11 г. и 12-15 г.). Практиката вече беше представена по време на Международно лятно училище през юни 2019 г. в Ружомберок, Словакия, организирано в рамките на настоящия проект CEE Prevent NET.

Изисквания за изпълнение

Целевата група на програмата „Киберскаути“ са предимно ученици на възраст 11-12 години от български училища. Обученията са двудневни – 8 часа на ден или общо 16 часа за цялото обучение. По практически причини броят на участниците в обучителните сесии е ограничен до 30. Трина обучители ръководят дейностите. Материалите, използвани за дейностите по програмата, не са публично достъпни, но включват следното:

- Презентация, представяща Центъра за безопасен интернет и програмата „Киберскаут“;
- Презентация с въпросник (викторина), свързан с онлайн рисковете;
- Печатен текст, представляващ примери за кибертормоз, предназначени за работа в групи;*;
- Материали с разпечатки на настройките за сигурност на Фейсбук;
- Примери за фалшиви новини и достоверна медийна информация, свързани с играта „Син кит“;**
- Видеоклипове и снимки, изобразяващи дейности с участие на киберскаути;
- Информация за онлайн групите и състезанията на киберскаутите, както и за тях като цяло.

* Обикновено групите включват 4-5 деца, но някои дейности изискват участието на цялата група (> 10 деца)

** През 2017 г. започнаха да се появяват доклади за играта „Син кит“, която води до самоубийства и за която се смята, че произхожда от Русия. Според множество съобщения в пресата, става въпрос за игра, в която младите хора получават поредица от предизвикателства в продължение на 50 последователни дни, като този период завършва със самоубийство. Повече информация за предизвикателствата на „Синия кит“ можете да намерите на: https://www.better-internetforkids.eu/bg/web/portal/home/-/asset_publisher/UkbOS3dmMlyU/content/id/1746696;jsessionid=EF7EA6CB608A40FA0BC44F85504C2B2A.

Медиация и възстановителни практики в училищата

Фондация Партньори Унгария,
Унгария

Ключови думи

Социално-емоционално обучение, изграждане на общности, разрешаване на конфликти по алтернативен начин, насилие в училищата, диалог, модерирана дискусия с помощта на фасилитатор

Цели

Медиацията е алтернативен метод за разрешаване на конфликти, при който две страни, които конфликтуват, и вместо да си сътрудничат, те преодоляват конфликта с помощта на неутрална трета страна – медиатор, който улеснява комуникацията между тях. През целия процес участниците са равнопоставени и така

решението, което е следствие от медиацията, служи като автентично и задължаващо за всички участващи страни. Погледнато по този начин, конфликтът е възможност за промяна към по-добро, обновяване или възстановяване на баланса.

Подобно на медиацията, възстановителните практики в училищата връщат конфликта на участващите страни и възстановяват баланса, разстроено от конфликта. Целта на възстановителния модел е да създаде подкрепяща общност и да укрепи взаимоотношенията, като по този начин създаде пространство и възможност да предупреди член на общността, преди той или тя да причини инцидент поради лошо взето решение. В случай на инцидент, при наличие на безопасно пространство и откритост, фокусът може да бъде изместен към подход, ориентиран към решение или към по-положителен начин за контрол на щетите. Когато работят с възстановителни практики, училищните общности преминават през процес на учене, а общите мисловни навици обикновено се изместват от един модел на дисциплина към включващ и ориентиран към намиране на решение начин на мислене.

И двете практики предоставят възможност и платформа за конструктивен диалог, развиват съпричастност и могат да предизвикат промяна в перспективата. Подлагайки се на тези процеси, членовете на училищните общности могат да започнат да намират обща позиция, да изграждат отношения и да укрепват общностните връзки, което от своя страна предотвратява или намалява предразсъдъците и омразата.

Целева публика

Основната целева група на медиационните и възстановителни практики е общността в началните и средните училища, т.е. както ученици, така и учители. Участващите ученици варират на възраст

от 12-18 години. Практиката включва всички демографски групи от населението на училището, тъй като тези практики подпомагат многообразието чрез кръстосано нагаждане на различни групи една към друга (напр.: не-ромските ученици стават по-разбиращи и съпричастни към ромските ученици и обратно).

Общо описание на практиката

Медиацията работи, като провежда интерактивни, ориентирани към практиката обучения с учители и ученици, като по този начин им дава възможност да станат медиатори за проблеми, възникващи в техните собствени общности. След като бъдат обучени, те също получават наставничество (менторство) от обучаващите, за да им помогнат да се справят с реални случаи. Алтернативно може да се провежда ко-медиация, но това изисква опитни медиатори.

Ролите на ученическите медиатори са: използване на средства за медиация (като отворени въпроси, обобщаване и т.н.) за откриване на конфликти; предупреждаване на учителите, че има конфликт, който изисква тяхната подкрепа; и съвместно улесняване на медиационните сесии с учител в случай на конфликт ученик-учител. Препоръчително е сесия за медиация да се проведе, когато има основен натрупан конфликт на интереси или емоционален проблем, но и двете страни трябва ясно да показват желание за разрешаване на споменатия конфликт.

Преподавателите и учениците се обучават по отделно. Обучението за учители има три модула; първите два се изпълняват по три дни всеки, а финалният модул може да се проведе за половин ден. Обучението по партньорска медиация за ученици се провежда в две тридневни сесии. Опитът от многократните обучения на Фондация Партньори Унгария (ФПУ) е доказал и препоръчва да се обучават приблизително 15-20 учители и 15-20 ученици наведнъж. Важно е

поне един човек от който и да е клас да се обучи. В допълнение към обучението, във всяко училище се създава работна група, която се събира редовно (около два часа всяка втора седмица), за да обсъди следното:

- как да запознаем училищната среда с медиацията;
- как да се откриват съответните случаи;
- кой какво трябва да прави, ако има случай; и
- как най-добре да се сподели опит, свързан със случая.

Когато се организират възстановителни практики, учителите преминават през обучение, за да станат фасилитатори на възстановителни кръгове.* След това те могат да бъдат интегрирани в ежедневието в училището. За да бъдат успешни в създаването на възстановителни кръгове, учителите получават менторство. Някои стратегии за комуникация, научени и приложени във възстановителните кръгове, са афектиращи изказвания и въпроси, активно слушане и търсене на области за консенсус. По време на обучението по възстановителни практики участващите учители се запознават първо с принципите на подхода, а след това и с реставрационните практики, ориентирани към решение. Тези решения могат да варират от предотвратяване на конфликт до разрешаване на проблеми като сериозни нарушения на нормите.

Има три типа възстановителни кръгове, които могат да бъдат приложени: проактивни кръгове, реактивни кръгове и възстановителни конференции. Методът се оказва успешен, ако 80% от проведените възстановителни кръгове са проактивни. Фасилитирането на проактивните кръгове се учи много лесно

---

* Кръгът е многостранна възстановителна практика, която може да се използва проактивно, за да развие взаимоотношения и да изгради общност или реактивно, да отговори на неправомерни действия, конфликти и проблеми. Кръговете дават възможност на хората да говорят и да се слушат един друг в затворена безопасна среда и условия за равнопоставеност. Източник: <https://www.iirp.edu/defining-restorative/5-2-circles>.

и не е необходимо всички учители да са се научили как да водят възстановителните кръгове от сертифицирани обучители. Методиката може да бъде споделена между колегите и по този начин може бързо да се разпространи в рамките на някоя институция. Обучителите могат да помагат при фасилитирането на кръговете, ако е необходимо.

Докато пилотираха тази практика, преподавателите от Фондация Партньори Унгария бяха обучени от Международния институт за възстановителни практики (IIRP), който обучава възстановителните фасилитатори в международен план.

Опит и оценка

От 2015 г. до 2018 г. Фондация Партньори Унгария ръководи стратегическо партньорство, финансирано по програмата Еразъм+ и реализирано с партньори от Малта и България. Партньорството разработи и приложи модел на програма за предотвратяване и справяне с агресията и тормоза в училищата. Разработената програма включва както възстановителни практики, така и медиация. В Унгария тя се реализира в три средно образователни училища в град Солнок. Всички случаи в споменатите училища, в които са били проведени възстановителни практики или медиация, са отбелязали подобрене на средата. В един от случаите посредством възстановителна конференция, училището успя да избегне ангажиране с полицията и никой не беше изгонен от училището. Всички участващи учители съобщиха, че комуникативните им умения са се подобрили и че са станали по-съпричастни.

Фондация Партньори Унгария установи, че медиацията може да помогне и в случаи на предразсъдъци или отлъчване. В един случай, в който Фондация Партньори Унгария посредничи в училище,

учениците изолираха ромско момиче, като казаха, че мирише лошо. Това момиче, от своя страна, показа деструктивно поведение по време на час. По време на процеса на медиация беше разкрито, че бащата на момичето пуши в стаята, в която тя учи вечер. Случаят беше решен, а момичето и останалите ученици от класа се сблизиха, след като придобиха по-задълбочена представа и разбиране за различните перспективи относно даден казус.

Условия за преносимост на практиката

Фондация Партньори Унгария проведе множество програми, включващи обучението на медиатори от гражданския, съдебния и бизнес сектор. Фондация Партньори Унгария също ръководи проекти, насочени към улесняване на включването на медиационните практики в институците. През 2010, 2011 и 2012 г. с подкрепата на Националния съвет за превенция на престъпността, Фондация Партньори Унгария проведе програми за медиация сред общностите с цел да обучи младите хора и професионалистите, работещи с тях, в алтернативни методи за разрешаване на конфликти, за да помогне за предотвратяване на престъпността сред непълнолетните. През 2011г. Фондация Партньори Унгария обучи 20 специалисти от социалния и гражданския сектор в Солнок по медиация. Местното самоуправление силно подкрепяше тази инициатива и те впоследствие станаха членове на мрежата от агенции по медиация на Фондация Партньори Унгария. Оттогава те официално предоставят услуги по медиация. Както беше споменато по-горе, от 2015 г. до 2018 г. Фондация Партньори Унгария прилага медиационни и възстановителни практики в средните училища като част от проект КА2 по програмата Еразъм+.

При прилагането на медиационни и възстановителни практики в училищата едно от основните предизвикателства, с които се

сблъсква Фондация Партньори Унгария, е намирането на време учителите да се посветят на медиацията и възстановителните дейности. Освен това се оказва трудно да се оспори тяхното мислене от прилагането само на принудителни мерки към прилагането на поддържащи или възстановителни такива. От друга страна, учениците изпитват затруднения да се отворят към своите учители, тъй като мнозина не са били сигурни дали да се доверят на своите учители в тези ситуации. Нито една от страните не е била запозната с провеждането на структурирани диалози и затова обосновката и разбирането защо тези диалози са били необходими се оказва трудно. Като цяло е трудно да се поощри готовността на участниците да се включат, преди да изпитат положителното въздействие от медиацията или възстановителните дейности.

Изисквания за изпълнение

От решаващо значение е да се спечели подкрепата от училищната администрация за прилагането на медиационни или възстановителни практики в тяхната институция. Това е необходимо и предпоставка за успех са осигуряването на достатъчно време

за дейностите, признание за положената работа от учителите и наличието на стая, която участниците да могат да използват за дейностите. Подкрепата на училищната администрация също помага да се улесни положителното отношение от страна на учителите и гарантира, че училищните власти са информирани за случващото се. При наличие на институционална подкрепа медиационните и възстановителни практики могат да бъдат включени в педагогическата програма на училището, като по този начин се насърчава устойчивото и систематично използване на методите.

Необходимо е да се получи разрешение от родител за провеждането на програмата.

Сесиите е необходимо да се водят от поне един сертифициран медиатор или специалист по възстановителни практики, ако има по-малко от 15 участници, и от двама, ако има повече. Въвеждане на менторство след обучението е силно препоръчително, тъй като обикновено участниците имат голям брой въпроси в началото на прилагането на практиката.

Инструментариум и дейности

Видове използвани възстановителни кръгове

.....

Проактивни кръгове

Проактивните кръгове се фокусират върху споделянето на идеи или чувства с общността и улесняват изграждането на общността, като същевременно предотвратяват потенциални конфликти или проблеми. Те могат лесно да бъдат интегрирани в ежедневието на учениците. Те могат да се използват като пространство за споделяне между учениците в началото или в края на деня, за създаване на общи норми, за обсъждане на общи въпроси и т.н. Продължителност: 15-20 минути, могат да бъдат част от час на класния ръководител.

Реактивни кръгове

Реактивни кръгове могат да се използват, когато е имало инцидент, но не е ясно кой е извършителят. Може да се провеждат с участието на учители, ученици или родители. Продължителност: една или две 45-минутни сесии.

Възстановителни конференции

Възстановителните конференции се прилагат най-добре, когато е ясно както кой е извършителят, така и когато замесените са готови да участват в процеса. Това е най-рядко провежданият и най-официален тип кръг. По време на кръга фасилитаторът задава въпроси за случилото се и всеки участник има шанс да изрази своите чувства и мисли. Тя може да завърши с официално споразумение за внасяне на поправки.

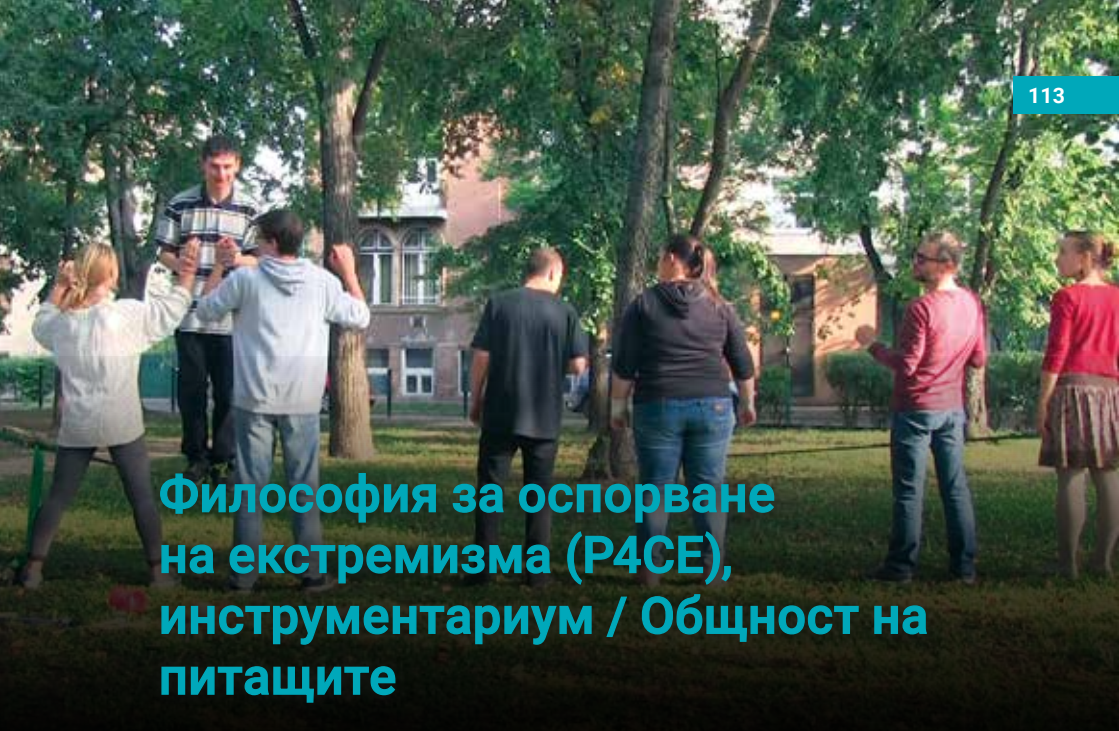
Времетраене:

- 1-часово подготвително интервю с всеки участник. Това включва всички засегнати от инцидента (включително родителите) и цели да се формулират ясно какви са очакванията и целите за провеждането на кръга.
- Приблизително 3 часа за самата конференция.

Медиационна сесия

Медиационната сесия в училищата продължава около 90 минути. За всеки казус се провеждат максимум две сесии. Ако до края на процеса страните са в състояние да постигнат споразумение, те могат, също така, да се споразумеят как и какво да съобщят за това на останалата част от класа си. В случай, че има конфликт между ученик и останалата част от класа, класът се представя от един ученик в сесията за медиация, за да се избегне дисбаланс на силите.

Философия за оспорване на екстремизма (P4CE), инструментариум / Общност на питащите

Консорциум P4CE*

Образователно общество за борба с дискриминацията (TEA), Полша

Ключови думи

Философия, диалог, превенция, демократичен подход, метод, инструментариум

- * Тази практика и нейната методология са разработени като част от проекта Философия за оспорване на екстремизма, финансиран от Европейската комисия (2017-1-UK01-KA201-036831) за консорциума, състоящ се от следните организации и институции: Световният център на Ливърпул от Великобритания, Антрополис от Унгария, Институт за глобална отговорност от Полша, училище Миклош Радноти в Унгария, училище Клоновиц в Полша и Отдел за образование в Шведската община Никопинг.

Благодарение на споделеното обучение между обучители на учители - група учители както в образователни институции на всички нива, така и с неправителствени организации, които обединяват формалното и неформалното образование - Асоциацията за борба с дискриминацията (TEA) участва в заключителната фаза на проекта и съвместно ръководеше работата с широка образователна аудитория, като провежда два уебинара, обобщаващи практиката и представящи казуси от учители, участвали в проекта. Като част от устойчивостта на практиката, TEA на сърчава метода на Общността на питащите в проекта InterCar в сътрудничество със Световния център на Ливърпул и други партньори. Повече информация за проекта и за материалите можете да намерите на <https://developotogether.eu/en/>.

Цели

Основната цел на проекта „Философия за оспорване на екстремизма“ (ФОЕ) е превантивна. Подходът на организацията обсъжда противоречиви въпроси, включително екстремизъм и радикализация чрез използване на методологията Общност на питащите (ОНП), с партньори в Унгария, Полша и Швеция. За да обсъдят противоречията и радикалните мнения, учителите започнаха, като поеха ролята на фасилитатори за въвеждане на групи ученици в метода Общност на питащите (ОНП). Методът ОНП се основава на философски диалог и надхвърля конкретни случаи или ситуации чрез обсъждане на ценности и абстрактни идеи. Тези дискусии дават възможност на участниците да разширят своя хоризонт, да изживеят нови гледни точки и да научат начини да отговорят на аргументите.

Анкетните общности дават глас на децата и демографските групи, които иначе нямат начини да бъдат чути. Това, че участниците водят дискусии и контролират постигнатите резултатите, вдъхнови децата от всички възрасти, социални среди и географски места да вярват, че тяхното мнение има значение. При създаването на пространство за диалог на всяка тема е важно всички участници да се чувстват еднакво включени и оценени в процеса. Методологията винаги трябва да бъде ангажираща и с открита покана, но преди всичко безопасна.

Обикновено участниците следват модел на размисъл и самооткриване в сесиите и всяка сесия помага на децата да се научат да разсъждават върху поведението си. Целта е участниците да разберат дали могат да идентифицират дали техните собствени идеи или възприятия биха могли да се разглеждат като екстремистки. Едновременно с това участниците развиват умения за комуникация, съпричастност и разсъждения, всички от които

могат да се използват за противодействие на противоречиво или крайно поведение.

Целева публика

Методиката е насочена към младите хора между 7-14 години. Подходът се прилага във формална образователна (училищна) среда.

Общо описание на практиката

Методът ОНП предоставя рамка за създаване на безопасни пространства, които също позволяват на участниците да не са съгласни и да опонират. Той се прилага в група, която задава въпроси и впоследствие търси отговори чрез анализ, задълбочено проучване и размисъл върху техните мнения и възгледи. Групата споделя колективна собственост за процеса на размисъл и решенията се вземат чрез гласуване. Тази собственост се опира на философско изследване на абстрактни идеи, теми или ценности, като се използва групов личен опит за надграждане върху други отговори. Целта на запитването не е да се намери единен „правилен“ отговор, а по-скоро да се проучи дадена тема. В края на дискусиата обикновено възникват повече въпроси, които остават като храна за мозъка за участниците.

Историята на метода се корени в древната философия и диалозите на Сократ в Гърция. Методът „Философия за деца“ първоначално е разработен от Матю Липман от Държавния университет в Монклер, САЩ през 1974 г., който от своя страна е вдъхновен от разработките на Дюи върху мислите на Пиърс относно анкетираните общности. Според SAPERE UK, базирана във Великобритания фондация, която популяризира и сертифицира метода „Философия за деца“, има 10 типични етапа на проучване.

Те са:

1. Подготовка
2. Представяне
3. Време за размисъл
4. Разговор
5. Формулировка
6. Изказване
7. Избор
8. Първи думи
9. Изграждане
10. Последни думи

Неконфронтативният подход с помощта на учител и фасилитатор често е най-ефективният начин за справяне с противоречиви въпроси. По този начин участниците се насърчават да подхождат към проблемите си в контекста на дискусия, а не на конфронтация. Конфронтацията се оказва контрапродуктивна и вредна, когато се обсъждат трудни или противоречиви въпроси.

Като поддържат неконфликтна атмосфера, на фасилитаторите и учителят обикновено им е по-лесно да стартират дискусия за индивидуални гледни точки или разногласия по спорни въпроси, като същевременно поддържат безопасно пространство, в което участниците могат да изразят своите виждания. Това, че не се конфронтират, не само позволява на учениците да споделят различни гледни точки, но и да обсъждат, анализират или дори да предизвикват потенциално противоречиви въпроси.*

* Следните линкове дават допълнителна информация по темата:

Наръчник за учители и преподаватели „Философия за оспорване на екстремизма“
<http://liverpoolworldcentre.org/wp-content/uploads/2019/09/Philosophy-for-Challenging-Extremism-Toolkit.pdf>

Два уебинара на полски и английски, обобщаващи практиката и представящи казуси от учители, участващи в проекта: (връзка към уеб семинар на английски език https://www.youtube.com/watch?v=8oAwjQLqYdw&list=PLU_f6JHM7Cl3EgVa8Pkq66S_JTKzBmdm2&index=9)

Опит и оценка

Полският член на консорциума CEE Prevent Net, ТЕА, има положителен опит при използването на метода ОНП за модериране на дискусии между възрастни или провеждане на обучения за учители и обучители. Методът ОНП съживява динамиката в класната стая, така и в групата, като дава на групата повече отговорност при управление на процеса. Преподавателите и обучителите, запознати с практиката, имаха положителен опит с ОНП в дискусиите с групи ученици, свързани с проблемите на миграцията, пола и насилието (особено при тормоз в училище). За много подрастващи беше стимулиращо да не се налага да търсят един верен отговор, а вместо това да изследват различни начини на мислене, като същевременно се сблъскват с несъгласие. Осъзнаването, че не всички хора мислят по един и същи начин, е положителен резултат и помогна на участниците да разберат многообразието като ценност. Проведените дискусии бяха силно структурирани и преминаха много спокойно, поради широката перспектива, постигната от абстрактни или философски въпроси като: „Защо се страхуваме от различното?“, „Как да оцелея в свят на неравенство?“, „Как мога да гарантирам свободата на словото?“ или „Каква е разликата между справедливост и равенство?“.

Условия за преносимост на практиката

На практика за ТЕА е доказано, че основното предизвикателство при прилагането на метода Общност на питащите се крие в сътрудничеството с учители и училища, тъй като полските училища са много структурирани и предметните знания винаги са приоритетни пред холистичните учебни процеси. Учителите намират метода за привлекателен, но не виждат възможност да го използват в клас поради липса на време и страх от загуба

на контрол. Въпросът за загубата на контрол е свързан както с несигурността относно разпознаването на кои теми групата би искала да обсъжда, така и с невъзможността или липсата на обучение за даване на възможност за дискусия, без да се налага собствено мнение.

Институтът за глобална отговорност (IGO) публикува материали, които имат за цел да улеснят използването на тази методология в училищния контекст, като разделят метода на отделни стъпки и по този начин го адаптират по-добре към изискванията за времетраене в училищната среда, а също и към очакванията на учителите. Като цяло обаче перспективата за прилагане на цялостната методология Общност на питащите в полските училища е доста ниска, тъй като повечето учители намират метода за твърде възискателен. Това показва обратната връзка, получена от ТЕА по време на оценката на метода. Около 80% от участващите учители заявиха, че са тествали поне част от метода Общност на питащите, но само 25% са приложили целия процес на дискусия.

Методът има голям потенциал, когато става въпрос за възрастни, но до публикуването на този сборник, изпитванията на ОНП с възрастни се оказаха по-трудни, отколкото с подрастващите, тъй като възрастните се затрудняват да следват правилата и етапите на дискусията. Някои групи завършват без ясен отговор, други посочват, че са намерили упражнението за загуба на време, а трети смятат, че процесът е безполезен или не е полезен, тъй като в крайна сметка няма обобщение или споразумение.

За да бъде успешно пренесена практиката, от първостепенно значение са високата приспособимост на учителите и наличието на опит в работата с различни групи. Успехът на преносимостта на практиката също зависи от това дали процесът на проектиране е добре съчетан с възможност за консултации за обсъждане на планове, сценарии и размисли при моделиране на групови дискусии.

Изисквания за изпълнение

- Опит на учител или преподавател в ОНП или във всеки друг вид философско проучване.
- 6–28 участници (колкото по-голям е броят на участниците, толкова повече ТЕА препоръчва прилагането на допълнителни правила за изказване, например ограничен брой теми, които трябва да се засягат от говорител и след това да се прехвърлят на следващия говорител).
- Стая със столове в кръг.
- 45–90 минути за дискусията. Реалната дължина зависи от групата и груповата динамика.
- Стимул за сесията, подготвен предварително от фасилитатора.
- Хартия, лепящи се бележки/листчета и маркери.

Преди да започне дискусия по спорен въпрос, фасилитаторът трябва да вземе няколко неща предвид. Те включват:

- оценка на личната информираност и уменията за самоанализ на учителя;
- разбиране и изследване на естеството на противоречивите въпроси и предизвикателствата пред тях;
- разбиране на динамиката на класа и конкретната среда на училището;
- разбиране и умение да се използва набор от стилове и техники на преподаване;
- насърчаване на подходяща атмосфера в класната стая, като същевременно се поддържа демократична училищна култура;
- запознаване на учениците с параметрите на работа и стратегиите, с които ще се сблъскат;
- избягване да изтъкват себе си като знаещ експерт;
- възможност за обучение на ученици за идентифициране на пристрастия;

- знание как ефективно да планира и управлява дискусиите; и
- възможност за включване на други заинтересовани страни и учители.

Препоръки за застъпническа работа с цел превенция на проявите на нетолерантност, дискриминация и групова омраза сред младежта*

Защо застъпничеството е важно

Младежта и образованието са от изключително значение, що се отнася до бъдещето на съвременните общества. Те изискват хората да си говорят помежду си внимателно и търпеливо, защото това е основополагащо за обществото. Следователно, настоящият проект СЕЕ Prevent Net цели преди всичко да насърчи диалога и сътрудничеството с участници от всички сектори на политическия спектър по следните важни междусекторни цели за Централна и Източна Европа: защита на деца, юноши и млади възрастни; повишаване на техните умения; осигуряване на тяхното благосъстояние; и даване на възможност за проспериращо бъдеще. По този начин проектът поставя акцент върху застъпничеството и върху междусекторния диалог. В този контекст проектният консорциум публикува доклад, който рисува картина на дейностите и възможностите за застъпничество по младежките въпроси в България, Германия и страните от Вишеградската четворка (Чехия, Унгария, Полша и Словакия).

* Тази глава обобщава констатациите на ЦИЕ предотвратява нетния работен документ на тема „Застъпничество за предотвратяване на нетолерантност, дискриминация и групово насочена вражда на младежта в България, Германия и Вишеградската група“ през октомври 2019 г. (вж. http://ceepreventnet.eu/files/Publications/Regional%20Report%20Final_web%20version.pdf).

Основната цел тук е да се даде възможност за успешна комуникация и сътрудничество между млади хора, младежки работници от първа линия, специалисти в образованието, свързани с тях специалисти по застъпничество и широк спектър от заинтересовани страни, включително правителствени агенции. Освен това потенциалът на младите хора трябва да се насърчава и култивира, а тяхната устойчивост да се изгражда в отговор на предизвикателствата, пред които са изправени днес, особено по отношение на нетолерантността, дискриминацията и груповата омраза. Това включва укрепване на уменията на младите хора в общуването и застъпничеството. Всички местни заинтересовани страни, ангажирани в подкрепа на толерантността и диалога, естествено също стават защитници на толерантността и младежките въпроси до известна степен; в някои ситуации и самите млади хора поемат тази роля.

Основни принципи за застъпничеството

Добре разработеното, съгласувано и ефективно застъпничество следва няколко основни принципа. Те включват напр. добре обосновано разбиране за важността на изграждането на силни лични взаимоотношения; печелене и поддържане на доверие; и използване на неформални канали и междуличностна комуникация по етични начини, които осигуряват високо ниво на прозрачност и не отчуждават официалните административни органи и правителствените агенции. Следователно доверието трябва да се изгражда системно, като се поддържа връзка с редица членове на дадена организация и се следва стратегията отдолу нагоре. Това означава, че потенциалните възможности за сътрудничество първо трябва да бъдат обсъждани със служителите на ниско или средно ниво, които са по-близки до проблемите на обикновените граждани и по този начин са склонни да бъдат както по-малко политически мотивирани, така и по-прагматични и ориентирани към целите. Съответно фокусирането върху мерките

на местно и общинско равнище, а не на национално - и адресиране на реални и очевидни нужди на членовете на определена общност, а не пропагандиране на общи политически цели - е полезно, тъй като подобни процедури са осезаеми и прозрачни и те могат да създадат прецедент за подобни мерки в други общности.

Важна стъпка за организациите на гражданското общество е да обединят своите силни страни и да си сътрудничат помежду си на различни нива. Например, много полезен е задълбоченият обмен на различните подходи и методи, както и обменът между организациите, които си помагат взаимно да оценяват и повишават качеството на своята работа. Освен това, по този начин може да се постигне повишена прозрачност и да се подобри достъпността на правителствените партньори. Въпреки това, такова тясно и сътрудничество с висока степен на доверие може да бъде предизвикателство, тъй като организациите на гражданското общество в областта на превенцията на нетолерантността, дискриминацията и груповата омраза са склонни да бъдат разделени и да се сблъскат с пречки при вземане на решение за общ дневен ред и определяне на приоритетите.

Когато се обръщат към дадена институция с предложения за конкретни промени или иновации, местните защитници трябва да имат яснота какви са точните компетенции и ограничения на институцията, както и процедурите за вземане на решения и какво в крайна сметка се дава на актьора. Когато бъдат адресирани по личен, истински и положителен начин, партньорите за застъпничество в рамките на правителствените институции може да са готови да обсъждат открито тези процедурни предложения, като по този начин изграждат по-нататъшно доверие и осигуряват истински намеси за сътрудничество.

Конкретните промени, които се препоръчват, трябва да бъдат описани кратко, ясно и просто в документ, който определя основните цели и очертава конкретните мерки, които трябва да бъдат предприети стъпка по стъпка. Този документ може също да включва

стратегии и за смекчаване на вероятни пречки. Препоръчително е всички заинтересовани страни и участници винаги да са наясно с необходимостта да подхождат реалистично и предпазливо по отношение на прогнозирания успех на инициативата, като същевременно се въздържат от твърдения за твърде идеалистични предположения. Като цяло застъпничеството по въпросите на младежта и общността се нуждае от постепенен, добре проектиран и добре структуриран подход, който включва постоянна кръстосана проверка на настоящите условия и готовност за справяне с препятствията, които неизбежно ще възникнат.

Език, терминология и теми

.....

Използването на позитивен език и конструктивни фрази се оказаха най-ефективни подходи. Това може да означава да се изразяваме в положителна насока, като напр. „Към какво се стремим“ или „уменията, които искаме да изградим с младите хора“, вместо да изброяваме рисковете и предизвикателствата. Избягването на политически жаргон,

изразяване на уважение към заинтересованите страни от всички области на живота, опростяване на комуникацията и използване на общи термини и лесен за разбиране език и примери е полезно. Като се има предвид, че „антидискриминационното образование“ може да бъде неясен или спорен термин за някои, яркото говорене за безопасността и благосъстоянието на децата в общността, прекратяването на насилието, (кибер)тормоза и срама в училищата и предотвратяването на депресията и самоубийствата на непълнолетните са не само постижими цели, но и конкретни такива, към които обществото да се стреми.

Да бъдеш максимално открит когато общуваш, винаги е от полза. Споделянето на опит от първа ръка или преразказването на подходящ местен случай често има по-голямо въздействие от множество обобщени аргументи или абстрактни, философски твърдения. Препоръчва се използването на разбираем и достъпен език, който е далеч от дидактичната и моралистична терминология, т.е. деполитизиране и въздържане от партиен речник. Това допълнително улеснява добрата комуникация, независимо от политическия произход, от който идва събеседникът. Това също така улеснява запознаването с мненията, перспективите и интересите на партньора; с неговите конкретни ежедневни вълнения; и запознаването с ключови проблеми, както в професионален, така и в личен план. Това също улеснява постепенния преход към обща програма за действие, както и установяването на споделен речник и концепции.

Междуйнституционално и международно сътрудничество

.....

Важно е поддържането на комбинация от подходи, от една страна, този отдолу нагоре чрез служители от ниско и средно ниво, които са долу в йерархията, заедно с подход отгоре надолу, където това е осъществимо. Тази комбинация е най-полезна. Този двустранен подход улеснява парадигматичния ход към по-широко и системно

междуинституционално сътрудничество между редица институции. Той също така насърчава растежа на по-широка мрежа за застъпничество сред съответните НПО и други общности. По-нататъшното изграждане на мрежа и коалиция може да се превърне във времето в по-цялостна национална застъпническа структура с ръководен орган, ясно членство и етичен кодекс.

Изграждането на мрежа и коалиция в идеалния случай се постига чрез план за действие, който идентифицира нуждите и ресурсите и определя дневен ред с краткосрочни и дългосрочни цели. Добрите емпирични факти за същността и обхвата на идентифицирания проблем могат да бъдат предоставени като средство за снабдяване на местните защитници с убедителни аргументи, когато е полезно. Инакрая, полезни материали могат да бъдат изготвени и разпространени. Този материал може да представлява шаблони за застъпнически текстове (писма, кратки инструкции, казуси или колекции от аргументи и стратегии за водене на дебати), както и годишни календари за възможности за застъпничество, визуализации и шаблони за застъпничество в социалните медии и наръчник за организиране и прилагане на успешни застъпнически инициативи.

Добре структурираната регионална мрежа спомага за изграждането на взаимоотношения между съседните страни със сходни възможности и предизвикателства като държавите от Вишеградската четворка. Това прави комуникацията у дома много по-лесна, тъй като обменът на мнения на регионално европейско ниво позволява на програмите за застъпничество да избягват прякото справяне с националните или местните недостатъци, като същевременно се набляга на общите перспективи за устойчиви решения. Освен това междуинституционалните отношения между НПО и държавните участници като цяло процъфтяват в международна обстановка. Съществуването на транснационална мрежа за застъпничество в Централна и Източна Европа, която подкрепя младите хора,

младежките работници и практикуващите в образованието, би било безценно. Могат да се обменят казуси, трудов опит, стратегии и да се усъвършенстват съответните набори от умения, за да се предотврати разпространението на нетолерантността и груповата омраза и да се насърчи ненасилствената комуникация и диалог във всички участващи страни.

Застъпничество при неблагоприятни условия

.....

Когато сътрудничеството с правителствените агенции не е осъществимо или обещаващо, креативни стратегии могат да бъдат използвани за поддържане и напредване на програмите за застъпничество. Един от начините за това е да се търсят нови партньори на местно ниво или на международно ниво (което е по-възможно). Други начини могат да бъдат преразглеждане на нечий застъпнически цели и намаляване на техния обхват или политическа амбиция или преследване на практически цели като напр. провеждане на обучения за учители. Освен това винаги е необходимо да се съсредоточим повече върху колегите от гражданския сектор и да се подкрепи устойчивостта на социалните движения, за да се предотврати претоварването в работата и да се осигури подкрепа за активисти, включително млади хора, директори на училища и учители. Във всеки случай инвестирането във взаимоотношения с опозиционни политици, международни институции за правата на човека, академици, частни фондации и прогресивни донори, независими медии и, най-важното, връстници в различни движения и сектори е ценно и препоръчително. По-специално се препоръчва систематично разработване и прилагане на стратегии за справяне с проблеми и за смекчаване на възможна обратната реакция, тъй като така или иначе вероятността да се премине през трудности при застъпническа дейност е голяма, а в неблагоприятни условия – още по-голяма.

Разговорът при застъпничество

.....

Колкото и да са трудни или ясни реалните условия, изграждането на отношения на база застъпнически кампании винаги е постепенен и силно индивидуален процес за двете страни, които участват. Това изисква внимателно развитие на усещането за способностите и границите на всеки разговор. Следователно е разумно да се започне с общи условия и всеобхватни цели, основани на здравия разум, особено когато се обръщаме към заинтересованите страни в противоположните краища на политическия спектър.

Предвидените цели на програмата за застъпничество могат първо да се съсредоточат върху засилване на социалната стабилност, работа върху мира и разбирателството в общността и, както беше споменато по-горе, върху защитата на младите хора и семействата, за да се засили чувството им за отговорност за бъдещето. Оттам разговорът може постепенно да стане по-мощен и да включва подкрепа на диалога и толерантността, вероятно дори да се обърне внимание на необходимостта от предотвратяване на нетолерантността и десния екстремизъм, като същевременно се работи за превенция на социалното изключване. Ако отговорът на партньора за разговор е двусмислен и успехът изглежда малко вероятно, винаги може да се оттеглим от една страна на темата и да се подходи към темата от друг по-конкретен ъгъл. По този начин е възможно да се договори междупартиен дневен ред, който да е приемлив за повечето участници в тази област.

